

नेपाल सरकार

ललितपुर महानगरपालिका

ढेगाना प्रणाली निर्देशिका

ललितपुर महानगरपालिका

ललितपुर महानगरपालिका मेट्रिक ढेगाना प्रणाली

ललितपुर, प्रदेश-३, नेपाल

५ जेष्ठ २०७६

ललितपुर महानगरपालिका

ललितपुर, प्रदेश-३, नेपाल

५ जेष्ठ २०७६

प्राक्कथन

यो बाटो सञ्जालमा आधारित आधुनिक ठेगाना प्रणाली अर्थात् मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशिका ललितपुर महानगरपालिकाको प्रयोजनको लागि तयार गरिएको छ। यो निर्देशिकालाई तीन भागहरूमा बाँडिएको छ। पहिलो भागमा ठेगाना प्रणालीको अवधारणा समावेश गरिएको छ। यस अन्तर्गत परिचय, ललितपुर महानगरपालिकाको शहरी विशेषता, वैज्ञानिक ठेगाना प्रणालीको आवश्यकता, ठेगाना प्रणालीको विकास र कार्यान्वयन विषयमा विस्तृत छलफल गरिएको छ। दोश्रो भागमा ललितपुर महानगरपालिकामा ठेगाना प्रणाली निर्माण र लागू गर्नका लागि विस्तृत विधिहरू समावेश गरिएका छन्। यस भागमा विशेषतः बाटोको संकेत नम्बर, बाटोको नाम, घर नम्बर र यससँग सम्बन्धित अन्य पक्षहरूलाई परिभाषित गर्न नियमहरू प्रतिपादित गरिएका छन्। जसमा ठेगाना प्रणालीका तत्वहरू, मेट्रिक ठेगाना प्रणाली कार्यान्वयन प्रक्रियाहरू, घर ठेगाना प्रणाली नम्बर तथा नाम पाता र ठेगाना लेख्ने विधि आदि विषयहरू समावेश गरिएका छन्। तेश्रो भागमा अनुसूचीहरू समावेश गरिएका छन् जसमा घर नम्बर प्रवाहका उदाहरणका चित्रहरू देखाइएका छन्। बाटोका प्रकारहरू तालिकामा देखाइएका छन्।

यो निर्देशिका ललितपुर महानगरपालिकाको नक्सामा कार्यक्रमको ठेगाना प्रणाली परामर्शदाता संस्थाहरू जियो/नेष्ट/इन्डेको जे.भी. (जियोस्पासियल सिस्टम्स प्रा. लि., नेष्ट प्रा. लि. र इनोभेटिभ डिजाइन कन्सर्न प्रा. लि.) द्वारा तयार पारिएको हो। यो निर्देशिका तयार पार्नका लागि यस कार्यक्रमका सम्बन्धित विषय विज्ञ, महानगरका जनप्रतिनिधि, सल्लाहकार, प्राविधिकहरूका साथै अन्य अनुभवी विशेषज्ञहरू संगको छलफल, सल्लाह र सुझावका आधारमा तयार गरिएको छ। यस निर्देशिकाको मस्यौदा काठमाण्डौं महानगरपालिका र युरोपेली आयोगले काठमाण्डौं उपत्यका म्यापिङ कार्यक्रम: एकिकृत शहरी विकास प्रयास अन्तर्गत वि.सं. २०५७ मा तयार गरेको “ठेगाना प्रणाली निर्देशिका, काठमाण्डौं महानगरपालिका” लाई आधार मानेर तयार गरिएको छ। काठमाण्डौं महानगर र ललितपुर महानगरको ऐतिहासिक विकासको पृष्ठभूमि, विकासका क्रमहरू र तीनका बनावटमा समेत एकरूपता भएका कारण ठेगाना प्रणालीमा समेत धेरै कुरा मेलखाने भएका कारण त्यो निर्देशिकाको प्रतिवेदनलाई यहाँ आधार मानिएको हो। तथापि वि.सं. २०५७ साल पछिका विकासका आयामहरूको परिवर्तनका साथै काठमाण्डौं महानगरपालिकाको भौगोलिक बनावट र ललितपुर महानगरपालिकाको भौगोलिक बनावटको भिन्नतालाई विचार गर्नुका साथै काठमाण्डौं महानगरपालिकाको ठेगाना प्रणाली निर्माण र कार्यान्वयनमा भए गरेका अनुभव समेतलाई यस मस्यौदामा समाविष्ट गरिएको छ। त्यसका अतिरिक्त नेपाल सरकार शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग (DUDBC) ले तयार पारेका घर ठेगाना प्रणालीका आधार तथा अनुभव समेतलाई समावेश गर्ने प्रयास गरिएको छ।

यो मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशिकाको मस्यौदामा ललितपुर महानगरपालिकाका सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको बीचमा छलफल गराई आवश्यक परिमार्जन, अनुमोदन गरी कार्यान्वयनका लागि स्वीकृति गरिएको छ ।

विषयसूची

विवरण

पृष्ठ

प्राक्कथन

भाग-१

१. ठेगाना प्रणालीको अवधारणा	१
१.१ परिचय	१
१.२ ललितपुर महानगरपालिकाको शहरी विशेषता	२
१.३ बैज्ञानिक ठेगाना प्रणालीको आवश्यकता	२
१.४ ठेगाना प्रणालीको विकास (निर्माण) र कार्यान्वयन	४
१.४.१ ठेगाना क्षेत्र (ZONE) मा विभाजन	५
१.४.२ बाटो नक्साङ्कन र नम्बर प्रणाली स्थापना	५
१.४.३ टोलको नाम र सिमाना निर्धारण	६
१.४.४ घर नम्बर प्रणाली	६
१.४.५ कार्यान्वयन	७
१.४.६ बैधानिकता	९

भाग-२

२. मेट्रिक ठेगाना प्रणाली कार्यान्वयन प्रक्रियाहरु	११
२.१ परिचय	११
२.२ ठेगाना प्रणालीका तत्वहरु	११
२.२.१ घर ठेगाना क्षेत्र	११
२.२.२ बाटो	१२
२.२.३ भवन	१२
२.३ मेट्रिक ठेगाना प्रणाली कार्यान्वयन प्रक्रियाहरु	१२
२.३.१ ठेगाना क्षेत्र विभाजन	१२
२.३.२ बाटो ठेगाना प्रणाली	१५
२.३.२.१ बाटोका संकेत प्रणाली	१५
२.३.२.२ बाटो किसिम र नाम	१९
२.३.३ टोलको नाम र सिमानाको निर्धारण	२०
२.३.४ घर ठेगाना प्रणाली	२१
२.३.४.१ घर नम्बर प्रणाली	२१
२.३.४.२ घर नम्बर प्रवाह किसिमहरु	२१
२.३.५. नम्बर तथा नाम पाता	२५
२.३.५.१ बाटो नाम पाता र आकार	२५
२.३.५.२ घर नम्बर पाता	२७
२.४. ठेगाना लेख्ने विधि	२८

भाग-३

अनुसूची

१.	ललितपुर महानगरपालिकाको बाटोहरुको वर्गीकरण	३१
२.	ठेगाना, बाटो-नाम र घर नम्बर प्रवाह नमूना चित्रहरु	३२
३.	घर ठेगाना सूचना आधार फाराम	४६
४.	ठेगाना प्रणाली कार्यान्वयन प्रक्रिया	४७
५.	नमूना घर नम्बर सर्भेक्षण	४८

भाग १

ठेगाना प्रणालीको अवधारणा

१.१ परिचय

ठूलाठूला शहरहरूमा घरहरू पहिल्याउन गाह्रो पर्ने भएको हुनाले सरल वैज्ञानिक ठेगाना प्रणाली प्रयोग गरेको पाइन्छ। द्रुतगतिमा विकास भइरहेको ललितपुर महानगरपालिकाको सन्दर्भमा वैज्ञानिक ठेगाना प्रणालीको अभाव महशुस गरिएको छ। शहरीकरणको सिलसिलामा थुप्रै नयाँ घरहरू बन्ने क्रम जारी भइरहेका घरहरूको संरचनामा परिवर्तन हुने र बाटाहरू चौडा गर्ने, नयाँ बाटो तथा मार्गहरूको निर्माणले गर्दा ललितपुर महानगरपालिकाको स्वरूप भन्भन् जटिल हुँदै गएकोले यो शहरको लागि एउटा सरल, बुझिने र लचिलो मेट्रिक ठेगाना प्रणालीको आवश्यकता छ।

मेट्रिक ठेगाना प्रणालीका केही अवधारणाहरू निम्न छन्।

- हरेक घर तथा भवनमा मानिसको बसाई तथा क्रियाकलाप र आवागमन अनिवार्य हुन्छ।
- हरेक घरका लागि बाटोको पहुँच पहिलो आवश्यकता हो।
- हरेक घर एउटा वा एक भन्दा धेरै बाटा/सडक संग जोडिएका हुन सक्छन्, तर हरेक घरको मूलढोका (मुख्य प्रवेशद्वार) एउटा हुन्छ र त्यो एउटा बाटो संग मात्र जोडिएको हुन्छ।
- बाटो विभिन्न स्तरका र विभिन्न दिशातर्फ जाने हुन्छन्।
- बाटो एक आपसमा जोडिने वा नजिक र टाढा जोडिने वा एकतर्फ मात्र जोडिने हुन्छन्।
- प्राय घर/भवनहरू बाटोको बीच भागबाट दाँया वा बायाँ बसेका हुन्छन्, तर केही घरहरूले एउटा मात्र मूलढोका प्रयोग गरेर त्यस भित्र चोक वा संयुक्त आवास तथा क्रियाकलाप गर्ने भिन्दा भिन्दै स्वामित्वका घर, त्यस घरसंग सम्बन्धित एक वा दुई मूल प्रेशद्वार, कोठाहरू तथा फ्ल्याटहरूको निर्माण गरेका हुन सक्छन्।
- हरेक एकल तथा संयुक्त घरहरू बाटोको निश्चित चोक तथा मिलन बिन्दुको दूरीमा रहेका हुन्छन्।
- बाटोको चोक तथा मिलन बिन्दु (दोवाटो, चौवाटो) देखि कुनै निश्चित घरको दूरी (लम्बाई) का आधारमा घर ठेगाना पत्ता लगाउन सकिन्छ।

त्यो दूरीलाई आधार मानेर घरको नम्बर, टोलको नाम, बाटाको नाम उल्लेख गरी बाटोका आधारमा गरिने ठेगाना प्रणालीलाई **मेट्रिक ठेगाना प्रणाली** भनिन्छ ।

यो निर्देशिकाको भाग १ मा ललितपुर महानगरपालिकाको शहरी विशेषता र आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी सापेक्षित रूपमा सबैभन्दा व्यवहारिक ठेगाना प्रणाली प्रस्ताव गरिएको छ । यसको दोस्रो भागमा मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्माणका विधिहरू उल्लेख गरिएको छ । तेस्रो भागमा केही अनुसूचीहरू राखिएका छन्, जसमा नक्सा र ठेगाना प्रणाली विधिमा प्रयोग गरिएका आधारलाई चित्र तथा ग्राफिक्सका माध्यमबाट स्पष्ट पार्न खोजिएको छ । यसका साथै यस निर्देशिकामा नमूना सर्भेक्षण (piloting survey) समेतका उदाहरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

यो निर्देशिका (manual) ललितपुर महानगरपालिकामा अपनाइने “मेट्रिक ठेगाना प्रणाली” का सन्दर्भमा तयार गरिएको हो । यस प्रणालीले महानगरपालिकामा हुन सक्ने घर, घडेरी र बाटो सञ्जालको सम्भाव्य परिवर्तनलाई समेत क्रमिकरूपमा समाविष्ट गरी ठेगाना प्रणालीलाई अध्यावधिक सुधार गर्न सकिने विश्वास लिइएको छ । यस प्रणालीले आफ्नो मूल अवधारणामा असर नपर्ने गरी महानगरपालिकाको शहरी संरचनाको विशिष्टता र स्थानको परम्परागत नामाकरण गर्ने प्रचलन समेतलाई समाविष्ट गर्नेछ ।

१.२ ललितपुर महानगरपालिकाको शहरी विशेषता

ललितपुर शहरलाई बाटो र भवनको ढाँचा अनुसार मूलतः दुई क्षेत्रमा बाँड्न सकिन्छ, भित्री शहर (पुरानो बस्ती) र बाहिरी शहर (नयाँ बस्ती) । शहरको भित्री क्षेत्रमा पुराना घरहरू र सांघुरो बाटो, चोक, बहाल आदि छन् । घर पुग्ने बाटाहरू कतै बहाल र चोकबाट छन् भने कतै घरमुनि बाट छन् । कतिपय घरहरू धेरै चोकहरू भएर पुगनुपर्दछ भने कतिपय घरको दुवैपट्टी बाटो पर्दछ । ललितपुर महानगरपालिकाको बाहिरी क्षेत्रको भिन्दै विशेषता छ । बाटोहरू सापेक्षित रूपमा फराकिला छन् । पर्खालले घेरिएका भवनहरू, कार्यालय भवनहरू आदि भएकाले बाहिरी भाग खुल्ला देखिन्छ । तर धेरैजसो बाटोहरूको नाम भने राखिएको छैन । यस क्षेत्रमा भवन बन्ने क्रम जारी तथा घरसंख्या निरन्तर थपिदै छन् । नयाँ आवासीय क्षेत्रमा संयुक्त आवासका भवन तथा कम्प्लेक्सहरू बनेका र बन्ने क्रममा छन् । ललितपुर महानगरपालिकामा अपनाइने ठेगाना प्रणालीले यी सबै विशेषताहरूलाई समेट्नु आवश्यक हुन्छ ।

१.३ बैज्ञानिक ठेगाना प्रणालीको आवश्यकता

शहरी क्षेत्रमा विविध भौतिक तथा व्यवशायिक सेवा सुविधाको विकास तथा विस्तारका कारण देश भित्र वा बाहिरबाट समेत शहर भित्र बसाई सराईको तिब्रता बढ्न जान्छ । जसका कारण शहरी बस्तीको विकास तथा विस्तार हुन्छ । शहरी बस्तीको विकास संगसंगै

शहर अति व्यस्त व्यवसायिक एवं घर तथा भवनहरूको अत्यन्त बाक्लो उपस्थिति आदिका कारण शहरी क्षेत्रका मानिसको एकआपसमा पहिचानपनि विस्तारै कमहुँदै जान्छ । शहरी सेवा सुविधा प्रदायक संघ संस्था तथा कार्यलयहरूका लागि आवश्यक घरहरूको पहिचान तथा शहर भित्र घट्टन सक्ने विपद् तथा जोखिमको व्यवस्थापन समेतकालागि घर तथा भवनहरूको पहिचान अनिवार्य हुन्छ । यसका अतिरिक्त महानगरपालिकाको सेवा सुविधा प्रवाहलाई आवश्यक पर्ने आय आर्जनका लागि समेत घरजग्गा कर, व्यवसाय कर तथा घरभाडा कर जस्ता विषयमा शहरका प्रत्येक घरहरूको यथार्थ पहिचान आवश्यक हुन्छ । तर जटिल शहरी बसोबासका स्थानहरूमा त्यस्ता घर तथा भवनहरूको पहिचान सजिलो हुन सक्दैन । विश्वका अन्य विकसित मुलुकको अनुभवले त्यस्तो समस्या समाधान गर्न आधुनिक ठेगाना प्रणालीको निर्माण गरिनुपर्ने आवश्यकता सुझाएका छन् (विश्व बैंक सन् २००५)^१। नेपालमा सर्वप्रथम काठमाडौं महानगरपालिकाले काठमाडौं उपत्यका म्यापिङ्ग कार्यक्रम अन्तरगत सन् २००० मा नै भित्र्याएको हो । यस प्रणालीले सार्वजनिक सेवामा प्रदानगर्ने सहयोग, योजनाबद्ध विकासमा पुर्याउने सहयोग र यस प्रणालीको क्रमिकता, सरलता र लचकता जस्ता गुणहरूलाई मनन गर्दै नेपाल सरकारको शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागले नेपालका थप साना ठूला शहरहरूमा यस प्रणालीलाई अपनाइ सकेको छ । का.म.पा. को भौगोलिक बनावट देखि शहरी विकासको प्रकृति ललितपुर महानगरपालिकासंग मिल्दो जुल्दो भएकोले यो प्रणाली ललितपुर महानगरपालिकामा पनि उपयुक्त देखिन्छ । तर ललितपुर महानगरपालिका जस्तो द्रुततर गतिमा विस्तार भइरहेको शहरलाई अझ बढी सरल, व्यवहारिक र लचिलो ठेगाना प्रणाली आवश्यक छ । यी विशेषताहरूलाई समेट्न ललितपुर महानगरपालिकाको लागि मेट्रिक ठेगाना प्रणाली उपयुक्त देखिन्छ । देशका अरु नगरहरूमा अपनाइसकेको अवस्थामा यस महानगरले पनि सोही प्रणाली अपनाउनु पनि त्यत्तिकै वाञ्छनीय देखिन्छ ।

मेट्रिक ठेगाना प्रणालीका विशेषताहरू निम्न छन् :

- क) घरको नम्बर बाटोको शुरु बिन्दु, चोक, दोबाटो वा चौबाटोबाट घरको मुख्य प्रवेशद्वार सम्मको दूरीको आधारमा दिइन्छ ।

---

¹The World Bank, 2005 Street Addressing and the Management of Cities The International Bank for Reconstruction and Development, 1818 H Street, NW

- ख) हरेक घरको नम्बर पातामा घरको नम्बर, भएको बाटोको नाम, टोलको नाम राखिन्छ ।
- ग) प्रयोगकर्ताले दूरीको आधारमा आफूले खोजेको घर पत्ता लगाउन सक्दछ ।
- घ) घर/घडेरीहरू थपघट हुँदा पनि घर नम्बर प्रवाहमा कुनै असर पर्दैन ।
- ङ) घर नम्बर घर थपिँदा वा टुक्रिँदा पनि निरन्तर रूपमा एउटै किसिमको प्रवाह हुने र यसको एकरूपता कायमै रहनुका साथै तिनीहरूको तथ्यांक लगत भू-सन्दर्भ (Geo-referencing) प्रणालीमा राख्न सम्भव हुन्छ ।
- च) प्राविधिक प्रयोजनको लागि बाटोको संकेत नम्बरको आधारमा बाटो र घर नगरको कुन क्षेत्रमा पर्दछ भन्ने कुरा छुट्याउन सकिन्छ ।
- छ) यस प्रणालीले नगरवासीहरूको सूचना प्रणाली राख्न र अध्यावधिक गर्न आधार प्रदान गर्दछ ।
- ज) यस प्रणालीले नगरवासीहरू लाई प्रदान गर्ने खानेपानी, ढल, फोहर संकलन, बिजुली, टेलिफोन जस्ता सेवा प्रवाहलाई एकीकृत गर्ने लगायत सेवा र कर संकलनका कार्यहरूलाई सहयोग पुर्याउन सक्दछ ।
- झ) यो ठेगाना प्रणाली नगरमा सेवा प्रवाहगर्ने अन्य संघ संस्थाहरूको प्रयोगका लागि पनि उत्तिकै सहयोगी हुनसक्दछ ।
- ञ) शहरी क्षेत्रमा विपद् तथा आकस्मिक समस्या आदि पर्दा समेत घर ठेगानाको पहिचान, उद्धार तथा सेवा प्रवाह गर्न छिटो, छरितो र सजिलो हुन्छ ।

१.४ ठेगाना प्रणालीको बिकास (निर्माण) र कार्यान्वयन

ललितपुर महानगरपालिकामा मेट्रिक ठेगाना प्रणालीको विकास र कार्यान्वयनको लागि देहाएका चरणहरू (phases) अपनाइने छन् ।

- १.४.१. ठेगाना क्षेत्र (ZONE) मा विभाजन
- १.४.२. बाटो नक्साङ्कन र नम्बर प्रणाली
- १.४.३. टोलको नाम र सिमाना निर्धारण
- १.४.४. घर नम्बर प्रणाली
- १.४.५. कार्यान्वयन
- १.४.६. वैधानिकता

१.४.१ ठेगाना क्षेत्र (ZONE) मा विभाजन

ललितपुर महानगरपालिकाला भौगोलिक र भौतिक विकासको आधारमा विभिन्न मेट्रिक ठेगाना क्षेत्रहरूमा विभाजन गर्नु वान्छनीय देखिन्छ । यो विभाजन शहरी व्यवस्थापन र विकास योजनाको लागि आवश्यक भए पनि ठेगाना प्रणालीको लागि भने मुख्यतः बाटोलाई पहिल्याउन सजिलोको लागि हो । बाटोको संकेत नम्बर प्रत्येक क्षेत्रको लागि अलग अलग हुने हुँदा कम्प्युटर सूचना प्रणालीमा बाटो संकेत नम्बरको संख्या (आकार) लाई व्यवस्था गर्न सजिलो हुन्छ ।

ललितपुर महानगरपालिकालाई ५ ठेगाना क्षेत्र (Zone) मा विभाजन गरिने छ । यस महानगरपालिकाको क्षेत्र विभाजनमा वडा सिमानालाई प्रमुख प्रशासनिक क्षेत्र मानिएको छ । जसका कारण एउटा वडालाई दुई क्षेत्रमा बाँडिएको छैन । किनकी नेपालको वर्तमान संविधान अनुसार संघीय शासन पद्धतिमा स्थानीय सरकारको तल्लो तह वडा भएका कारण शहरका हरेक प्रकारका नियम कार्यान्वयन एवं तथ्यांकको व्यवस्थापन वडा कार्यालयबाट गरिने हुँदा क्षेत्र विभाजनलाई वडा सिमानासंग समायोजन गरिएको छ । तर कतिपय वडा विभाजन बैज्ञानिक तरिकाले नगरिएको अवस्थामा वडामा आधारित हुँदा केही अप्ठेराहरू भेल्लु पर्ने भए पनि यस प्रणालीले वडाको आधारलाई अंगिकार गरेकोछ । यसका अतिरिक्त क्षेत्र विभाजनका अन्य आधारहरू शहरको भित्री भाग, जनसंख्या, भौगोलिक सिमाना तथा बाटो सञ्जालको विस्तार र विकास निर्माण गर्न सकिने क्षेत्र आदिलाई विचार गरिएको छ । क्षेत्र विभाजनको नक्सा तल दिइएको छ (चित्र नम्बर २.१) ।

१.४.२ बाटो नक्साङ्कन र नम्बर प्रणाली

सर्वप्रथमतः महानगरको सम्पूर्ण भागको ठूलो मापकको आधार नक्सा (Base-map) बनाईने छ । त्यो आधार नक्सामा देखिने प्रत्येक ठेगाना क्षेत्रमा रहेका विभिन्न किसिमका बाटोहरूलाई कम्प्युटर प्रणालीमा व्यवस्थित किसिमले राख्न बाटो संकेत नम्बर दिइन्छ । यसरी दिइएको बाटो संकेत नम्बरले बाटो सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापनमा मद्दत गर्दछ । बाटो संकेत नम्बरको शुरुवात क्षेत्र (ZONE) नम्बरले गरिने भएकोले बाटाको नम्बर हेर्ने विधिकै कुन क्षेत्रको बाटो भन्ने पत्ता लाग्दछ । ललितपुर महानगरको मेरुदण्डको रूपमा चक्रपथ रहेको छ । चक्रपथबाट बाटो सञ्जालहरू महानगरको उत्तर तथा दक्षिणतर्फ स्पष्ट रूपले गएको देखिन्छ । यसका अतिरिक्त केही पुराना र नयाँ बाटा काठमाण्डौँ संग पनि जोडिएका छन् । केही बाटा महानगर बाहिर ललितपुर जिल्लाका अन्य पालिका तर्फ जोडिएका छन् ।

त्यसकारण यस महानगरको बाटाको सञ्जाललाई निम्न समूहमा राखिएको छ ।

- क) पथ - १४ मीटर वा चार लेन र सो भन्दा चौडा
- ख) सडक- १० देखि १४ मीटर वा दुई लेन सम्मका
- ग) मार्ग - ३ देखि १० मीटर भन्दा मुनी सम्मका
- घ) गल्ली - ३ मीटर भन्दा साना
- ङ) चोक, बहाल

१.४.३ टोलको नाम र सिमाना निर्धारण

टोलका प्रतिनिधिहरू र स्थानीय सरोकारवालाहरू सँग समन्वय गरेर टोलको नाम र सिमाना निश्चय गरिनेछ । यसरी तयार भएको टोलको नाम नक्सा सहित बडामा टाँस गरी सुझावहरू संकलन गरिनेछ । संकलित सुझावहरू समेत मनन गरी महानगरपालिकाको कार्यपालिकाले अन्तिम निर्णय दिएपछि सो नामहरू औपचारिक हुनेछन् ।

१.४.४ घर नम्बर प्रणाली

मेट्रिक ठेगाना प्रणालीमा घर नम्बर घरसम्म पुग्ने बाटोको दूरीसँग सम्बन्धित हुन्छ । अतः घर नम्बर घरसँग जोडिएको बाटोको शुरु बिन्दु देखिको मूलढोका सम्मको मिटरमा नापिएको दूरी हो । यसबाट बाटो पत्तालाग्ने वित्तिकै घर कति टाढा छ भन्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । मूलढोकाले घरको अवस्थितिको पहिचान गराउने भएकोले भविष्यमा घर टुक्रिदा पनि घर नम्बरको क्रमिकता कायमै रहन्छ । यसरी नापिने दूरीले घरको अवस्थिति मात्र जनाउने भएकोले यो दूरी दशमलवमा वा नापेर आएको अंक ठ्याक्कै हुनु जरुरी छैन । घर नम्बर जहिलेपनि पूर्ण अंकमा दिइन्छ । घर नम्बर औसत दूरी भएको हुनाले ठेगाना प्रणाली बाहेक अन्य प्रयोजनको लागि यो मापनको रूपमा लिनु हुदैन ।

अन्तरराष्ट्रिय प्रचलन अनुसार घर नम्बर दिँदा बाटोको दाँयापट्टी जोडी नम्बर दिइन्छ भने बाटोको बायाँपट्टी विजोडी नम्बर दिइन्छ । यो घर नम्बर प्रणालीको सामान्य सिद्धान्त भए पनि स्थलगत अवस्थिति यथार्थमा माथि उल्लेख गरेको भन्दा भिन्न स्थितिपनि हुन सक्दछन् । ललितपुर महानगरपालिकाको सन्दर्भमा आउन सक्ने अपवादहरूलाई ध्यानमा राखी यस निर्देशिकाको दोस्रो खण्डमा प्रस्तुत ठेगाना प्रणाली लागुगर्ने विधिहरूको विस्तृत व्याख्या गरिएको छ ।

१.४.५ कार्यान्वयन

यो ठेगाना प्रणाली लागू गर्न निम्न कार्यहरू गरिनेछन् ।

क)	स्वीकृत विधिमा आधारित कार्ययोजना तयारी	परामर्शदाता
ख)	ललितपुर महानगरपालिका (ल.म.पा.) निर्वाचित जनप्रतिनिधि, सल्लाहकार तथा प्राविधिकहरूलाई प्रणालीका बारेमा प्रबोधिकरण	परामर्शदाता
ग)	ल.म.पा.द्वारा मेट्रिक ठेगाना प्रणाली अपनाउने सैद्धान्तिक स्वीकृती र मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशक समिति, संयुक्त समिति र वडा स्तरीय कार्यदलको गठन	ल.म.पा.
घ)	यस ठेगाना प्रणालीको संभावित प्रयोगकर्ताहरूलाई प्रणालीबारे जानकारी	ल.म.पा.
ङ)	ठेगाना प्रणालीका लागि आवश्यक दूर सम्बेदन प्रतिविम्ब (stereo satellite imageries) वाट आधार नक्सा तयार गर्ने, प्रतिवेदन तथा आवश्यक सामग्रीको खरिद, संकलन तथा व्यवस्थापन	परामर्शदाता
च)	सञ्चारका विविध माध्यमहरूबाट सर्वसाधारणमा ठेगाना प्रणाली सम्बन्धी जानकारी	ल.म.पा.
छ)	प्राविधिक टोलीले आधारनक्सा तयारी र निर्देशिकाको मस्यौदा निर्माण	परामर्शदाता
ज)	मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशक समितिबाट मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशिका स्वीकृत	मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशक समिति
झ)	प्रमुख बाटाहरू, मूलतः एकभन्दा बढी वडालाई छुने र रणनीतिक बाटोहरूको पहिचान र नामहरू प्रस्ताव	मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशक समिति, संयुक्त समिति र वडा स्तरीय कार्यदल
ञ)	मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशक समितिबाट प्रमुख बाटाहरूका नामहरू जनसाधारणको जानकारी र सुझावको लागि समयावधि तोकिएको प्रचार	मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशक समिति, संयुक्त समिति र वडा स्तरीय कार्यदल
ट)	मेट्रिक ठेगाना प्रणाली सम्बन्धी विभिन्न समितिहरूबाट	मेट्रिक ठेगाना प्रणाली

	प्रमूख बाटाहरुको नामहरु जनसाधारणबाट प्राप्त सुझावहरु मनन गरी स्वीकृत	निर्देशक समिति, संयुक्त समिति र वडा स्तरीय कार्यदल
ठ)	स्थानीय जनताबीच बाटोको नाम बारे छलफल र नाम प्रस्ताव संकलन	मेट्रिक ठेगान प्रणाली निर्देशक समिति, वडा स्तरीय कार्य समिति र परामर्शदाता
ड)	वडाहरुबाट संकलित टोलका नामहरु, बाटाका नामहरु निर्देशक समितिले प्रस्तावको रुपमा स्वीकृत र वडा वडामा सुझावको लागि टाँस	मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशक समिति, संयुक्त समिति र वडा स्तरीय कार्यदल
ढ)	संकलित सुझावहरु मनन गरी मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्देशक समितिबाट स्वीकृत	मेट्रिक ठेगान प्रणाली निर्देशक समिति
ण)	ललितपुर महानगरको भित्री शहरी बस्तीको घर नम्बर सम्बन्धी नमूना सर्भेक्षण	परामर्शदाता
त)	मेट्रिक ठेगान प्रणाली निर्देशिका तथा प्रस्तावित बाटो, टोल आदिका नामहरु निर्देशक समितिबाट स्वीकृत तथा कार्यान्वयनका लागि अनुमोदन	ल.म.पा.
थ)	प्राविधिक टोलीले आधार नक्साको आधारमा क्षेत्रगत ठेगानाका लागि आवश्यक बाटो नक्सा निर्माण, स्थलगत सर्भेक्षण र रुजू	परामर्शदाता
द)	संकलित घर प्रवेशद्वारको तथ्याङ्कको आधारमा घर नम्बरीड गर्ने कार्य	परामर्शदाता
ध)	घर नम्बर अंकित गर्ने कार्य	परामर्शदाता + ल.म.पा.
न)	नमूना स्थानको १००० घरमा घर नम्बर प्रदान गर्ने	परामर्शदाता
प)	वडामा तथ्यांक तथा नम्बर पाता दस्तुर संकलन	ल.म.पा.
फ)	बाटोको नामको आधारमा बाटो नाम पाता निर्माण	ल.म.पा.
ब)	घर नम्बर पाता तथा बाटो नम्बर पाता टाँस्ने कार्य	ल.म.पा.
भ)	वडामा घर नम्बर पाता दस्तुर संकलन	वडा + ल.म.पा.

म)	घर नम्बर पाता तथा बाटो नम्बर पाता टाँस्ने कार्य	वडा + ल.म.पा.
य)	तयार गरिएका महानगरपालिकाका नक्सा तथा तथ्याङ्कलाई वेब-जिआईएस (WebGIS) मा राख्ने र महानगरपालिकाका जनशक्तिलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिम उपलब्ध गराउने	परामर्शदाता

१.४.६. वैधानिकता

१. स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद १५ ले व्यवस्था गरे अनुसार महानगरपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र रहेर ठेगाना प्रणालीको व्यवस्था गर्न सकिने छ ।
२. बाटो नाम, चोक, सुरुवाती बिन्दु, टोलका नाम, सिमाना सम्बन्धी विवादहरु हुन सक्ने भएको हुनाले यी नामहरुलाई महानगरपालिकाले औपचारिक स्वीकृती प्रदान गरे पछि सामान्यतः फेर्न पाइने छैन । यसरी दिइने नाम स्थानीय चलन-चल्ती, ऐतिहासिकता र स्थानीय बासिन्दाहरुको परामर्शमा दिइने छ । एक भन्दा बढी वडा वा ठेगाना क्षेत्र भएर जाने बाटोको नाम महानगरपालिकाले निर्देशक समिति (Steering Committee) बाट राख्ने छ । कुनै कारणवश फेर्नु पर्ने भएमा महानगरपालिका कार्यपालिकाको प्रस्तावमा स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले उपलब्ध गराएको सीमा भित्र रही नगर परिषदले फेरबदल गर्न सक्नेछ ।
३. ललितपुर महानगरपालिकाले वितरण गरेको घर नम्बर ठेगाना प्रयोजनको लागि मात्र भएको हुनाले यसले घर जग्गाको स्वामित्व लगायत अन्य प्रयोजनको लागि वैधानिकता प्राप्त गर्ने छैन ।
४. घरको भित्ता वा खम्बामा ललितपुर महानगरपालिकाबाट बाटो नाम पाता टाँस गर्दा वा लगाउँदा कसैले बाधा विरोध गर्न पाइने छैन । बाधा विरोध गर्ने व्यक्तिलाई सार्वजनिक हितको काम गर्दा बाधा पुऱ्याएको मानी आवश्यक कानुनी कारवाही गर्न सकिने छ ।
५. बाटाको नाम पाता महानगरपालिकाको आफ्नो सार्वजनिक सम्पत्ति भएको हुनाले यसलाई नाशगर्ने, यस माथि बिज्ञापन लगायत अन्य बस्तुहरु टाँस्ने, छोप्ने र क्षय गर्ने कार्यलाई सार्वजनिक सम्पत्ति नष्ट गरे सरह मानी कारवाही गर्न सकिनेछ । सार्वजनिक जानकारीको लागि उपयोग गरिने बाटो नाम पाता व्यक्तिगत घर पर्खालमा राख्न महानगरपालिकाले अधिकार राख्दछ ।

६. नक्सा पास भएको वा नभएको भवनहरूलाई भिन्दा भिन्दै रंगको (color) घर नम्बर पाता दिईने छ ।
७. घर नम्बर पाताको अनुगमन महानगरपालिकाको सम्बन्धित निकायले गर्न सकिने छ ।
८. ठेगाना प्रणालीलाई अध्यावधिक राख्न ललितपुर महानगरपालिकामा शहरी विकास महाशाखामा भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) सुविधा सहितको ठेगाना प्रणाली शाखा खडा गरिनेछ । यस शाखाले महानगरपालिकाको बाटो सञ्जालमा आधारित आधुनिक ठेगाना प्रणाली अर्थात् मेट्रिक ठेगाना प्रणाली कार्यक्रमको सक्रियतामा तयार पारेको ठेगाना प्रणालीलाई निरन्तरता दिनेछ ।
९. घर नम्बर बितरणको कार्य सकिए पछि छुट हुनगएका, थपिन आएका वा मिलान गर्नुपर्ने घर नम्बरको हकमा सम्बन्धित घरधनीले वडा कार्यलय मार्फत ठेगाना एकाईमा निवेदन दिनु पर्नेछ । यसरी आएको निवेदनमा एकाईले नापजांच पश्चात घर नम्बर निश्चित गरी तोकिएको शुल्क लिई घर नम्बर उपलब्ध गराउनेछ ।
१०. महानगर भरीका घर नम्बरलाई एकरूपता दिन महानगरपालिकाले तोकेको आकार, ढाँचा, नम्बर र नामलेख्ने तरिका, अक्षर (फोण्ट) को आकार र प्रकार दुरुस्त हुनेगरी घर नम्बर प्लेट बनाउनु पर्दछ । यसभन्दा फरक गरी आफूखुसी गरी नगरलाई कुरूप पार्न पाइने छैन ।

भाग २

ठेगाना प्रणाली निर्माण र लागू गरिने विधिहरू

२.१. परिचय

यो दोस्रो भागमा ललितपुर महानगरपालिका भित्र रहेका हरेक ब्याक्तिगत तथा सार्वजनिक घर/भवन, धार्मिक स्थल तथा सार्वजनिक पाटी, पौवा, फल्चा, हुंगेधाराआदि लगायतका ठेगाना प्रणाली कसरी बनाउने र सर्वसाधारणले बुझ्नेगरी तीनको प्रयोग गरेर ती घर/भवनहरू कसरी पहिचान गर्ने भन्नेबारे विस्तृत तरिकाहरू वर्णन गरिएका छन् । ती तरिकाहरूलाई विभिन्न तस्वीर, चित्र र ग्राफिक्सका माध्यमबाट समेत बुझाउने प्रयास गरिएको छ ।

अत्याधुनिक दूर सम्बेदन स्टेरीयो प्रतिबिम्ब (Remote Sensing Stereo Satellite Imageries), शुक्ष्म सम्बेदनशील भूमण्डलीय अवस्थिति प्रणाली (DGPS) र स्थलगत आधार-तल सर्भेक्षण (Field Based Leveling Survey) र विस्तृत स्थलगत निरीक्षण (Detail field verification) बाट रुजु र अध्यावधिक गरी बनाईएका आधार नक्साको आधारमा तयार गरिएका बाटो सञ्जाललाई आधार मानेर यो मेट्रिक ठेगाना प्रणाली तयार गर्ने विधिहरू यहाँ उल्लेख गरिएका छन् ।

महानगरको भित्री भाग पौराणिक कालखण्ड देखि निर्माण भएको, घर/भवनहरू अत्यन्त बाक्ला, एक आपसमा जोडिएका, सांगुरा, साना र ठूला मिसिएका, भित्री चोक तथा बहालका रूपमा अती जटील भू-दृष्यमा निर्माण भएका, बाटो तथा गल्लीहरू साना, सांगुरा र कतीपय एउटा घरको भित्रबाट अर्को चोक तथा बहालमा पुग्न सकिने तत्कालिन सामरिक रणनीतिका आधारमा निर्माण गरिएका भएको कारण त्यहाँ अवस्थित बाटो सञ्जाल र तीनमा आधारित मेट्रिक ठेगाना प्रणाली निर्माण पनि अति जटील छ । त्यसकारण त्यो जटीलतालाई बुझ्न शहरको केन्द्रभागको विस्तृत अध्ययन गरी नमूना सर्भेक्षण (piloting survey) बाट निकालिएको निष्कर्ष समेतलाई यस निर्देशिकामा राखीएको छ ।

२.२ ठेगाना प्रणालीका तत्वहरू

मेट्रिक ठेगाना प्रणालीले ठेगानाको लागि निम्न लिखित आधारहरू अपनाउने छ ।

२.२.१. घर ठेगाना क्षेत्र

ललितपुर महानगरपालिकालाई विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रहरू अर्थात् “ठेगाना क्षेत्र”(Metric Addressing Zone) हरूमा विभाजित गरिन्छ ।

२.२.२. बाटो

“बाटो” भन्नाले प्रत्येक घर जाने सार्वजनिक बाटोहरू जस्तै: पथ, बाटा, मार्ग, गल्ली वा पैदलमार्ग आदिलाई जनाउँदछ। प्रत्येक बाटोको पहिचानको लागि एउटा छुट्टै नाम र संकेत नम्बर दिइने छ।

२.२.३ भवन

सार्वजनिक बाटोले छोएको मूलढोकाको आधारमा प्रत्येक घर/भवनलाई पहिचान गरिन्छ। माथि उल्लेखित मुख्य आधारहरू बाहेक निम्न पूरक आधारहरू पनि घर ठेगाना पहिचान प्रक्रियामा प्रयोग गरिने छन्।

- क) जग्गा कित्ता नम्बर
- ख) टोलको नाम र सिमाना
- ग) सार्वजनिक आवतजावत गरिने बाटोको किसिमहरू, जस्तै: पथ, मार्ग, बाटो, गल्ली, चोक, बहाल आदि
- घ) बाटोले जोडिएको ठाउँको प्रचलित नाम
- ङ) घरको विभिन्न उप विभाजित इकाईहरू, जस्तै आवास घर इकाई, तला आदि पहिचान गर्न प्रयोग गरिने पूरक नम्बर।

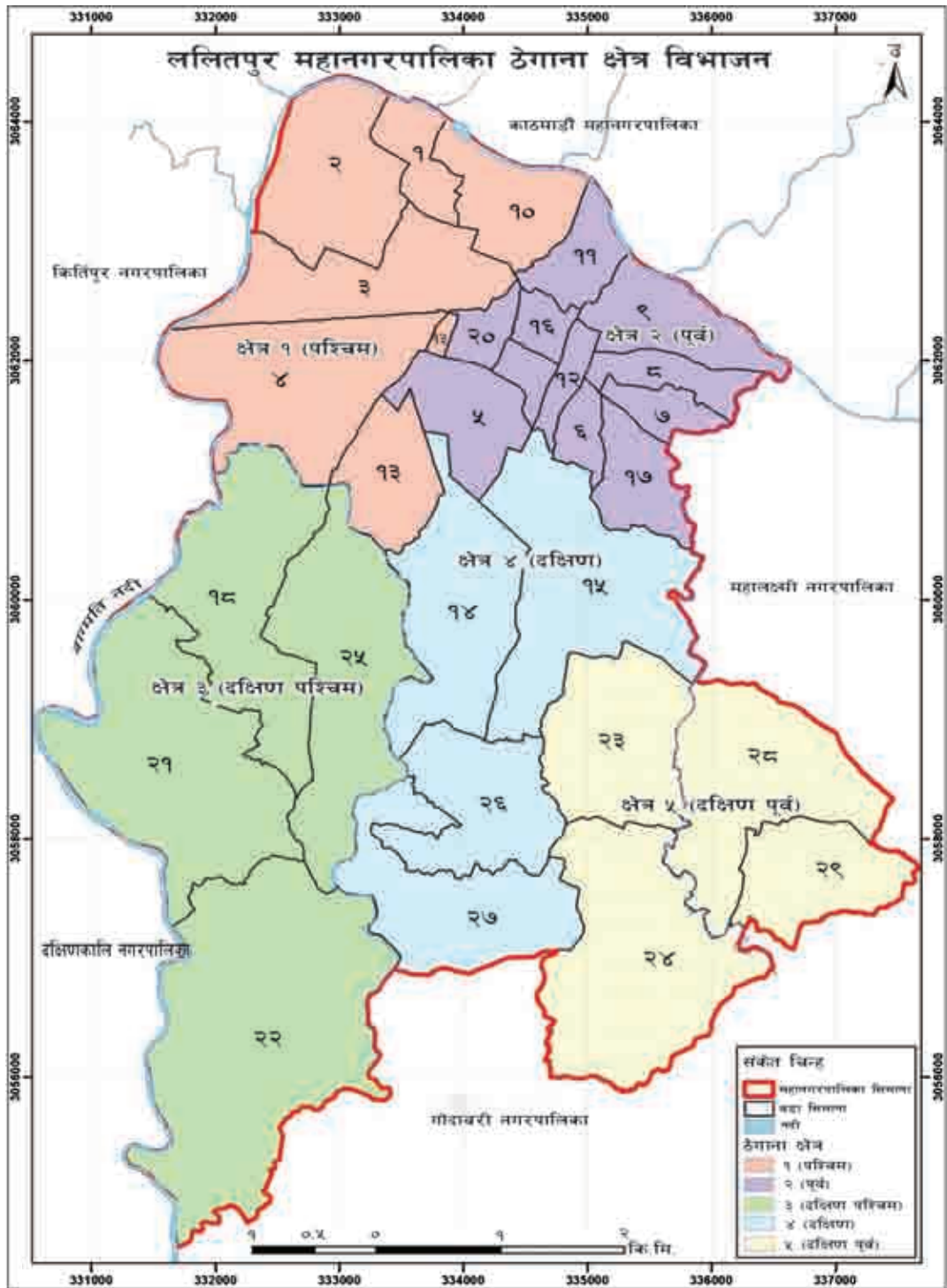
२.३. मेट्रिक ठेगाना प्रणाली कार्यान्वयन प्रक्रियाहरू

२.३.१. ठेगाना क्षेत्र विभाजन

बाटोहरूलाई संकेत नम्बर दिन सजिलो र सानो अंक (digit) आकार होस भन्ने हेतुले महानगरपालिकालाई पाँच ठेगाना क्षेत्रमा विभाजन गरिएको छ (**चित्र नं. २.१ मा हेर्नुहोस्**)। यसो गर्दा हरेक बाटो र घर कुन ठेगाना क्षेत्र अन्तर्गत पर्दछ भन्ने कुरा थाहा पाइने हुँदा जोकोहीलाई पनि सजिलो पर्दछ। हरेक ठेगाना क्षेत्रलाई भिन्नै संकेत दिइने छ। क्षेत्र र बाटोको सम्बन्ध राख्नको लागि बाटो जुन क्षेत्रबाट शुरु भएको हो त्यसै क्षेत्रको संकेत नम्बर अगाडी हुनेछ र त्यसपछि बाटो संकेत नम्बर रहने छ। **चित्र नं. २.१** मा महानगरपालिकाको ठेगाना क्षेत्रहरू र तिनीहरूमा पर्ने वडाहरू आदि देखाइएका छन्। महानगरपालिकाको मेट्रिक ठेगाना प्रणाली प्रयोजनका लागि विभाजन गरिएको क्षेत्रहरूमा पर्ने वडाहरू, क्षेत्रफल, घरधूरी र जनसंख्याको बितरणमा सकभर ठूलो बिषमता नहोस भन्ने उद्देश्य राखिएको भएतापनि महानगरको विस्तार र विकासका कारण क्षेत्रफल र जनसंख्यामा केही बिषमता देखिएको छ। तर भविष्यमा विकासहुँदै जाँदा हालका कम जनघनत्व भएका स्थानमा शहरको नयाँ विकासले जनसंख्यामा समानता आउन सक्ने सम्भावना छन् (**तालिका नं. १**)।

तालिका नं. १: ललितपुर महानगरपालिकाको ठेगाना क्षेत्र र वडा वितरण

भौगोलिक अवस्थिति अनुसार क्षेत्र विभाजन	वडाको वितरण			
	वडा नम्बर	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	घरधूरी (२०६८ सालको जनगणना अनुसार)	जनसंख्या (२०६८ सालको जनगणना अनुसार)
क्षेत्र १ (पश्चिम)	१,२,३,४,१०, १३	६.७९	२०,००२	७८३६५
क्षेत्र २ (पूर्व)	५,६,७,८,९,११,१२,१६, १७,१९, २०	४.३५	२५,६६१	१०७३४७
क्षेत्र ३ (दक्षिण पश्चिम)	१८, २१, २२, २५	११.१७	५,४६०	२२१६३
क्षेत्र ४(दक्षिण)	१४, १५, २६, २७	७.०२	११,३१५	४५१८२
क्षेत्र ५ (दक्षिण पूर्व)	२३, २४, २८, २९	६.७६	५,९१५	२३४१४
जम्मा	२९	३६.०९	६८,३५३	२७६,४७१

२.३.२ बाटो ठेगाना प्रणाली

बाटो नक्सामा प्रत्येक घरको मूलढोका जोड्ने सार्वजनिक बाटोहरू पत्ता लगाइन्छ र स्थलगत निरीक्षणबाट उक्त बाटोहरू सही भए नभएको यकीन गरिन्छ। बाटो रुजु र थपघटको (verification) लागि बाटो नक्सामा निम्न अनुसारको सूचना हुनुपर्दछ।

- नक्साको स्केल १:५०० (Enlarge the Base Map to cadastral level scale)
- ग्रीड रेखाहरू
- भवनहरूको फैलावट
- नक्साको शीट (sheet) संकेत नम्बर

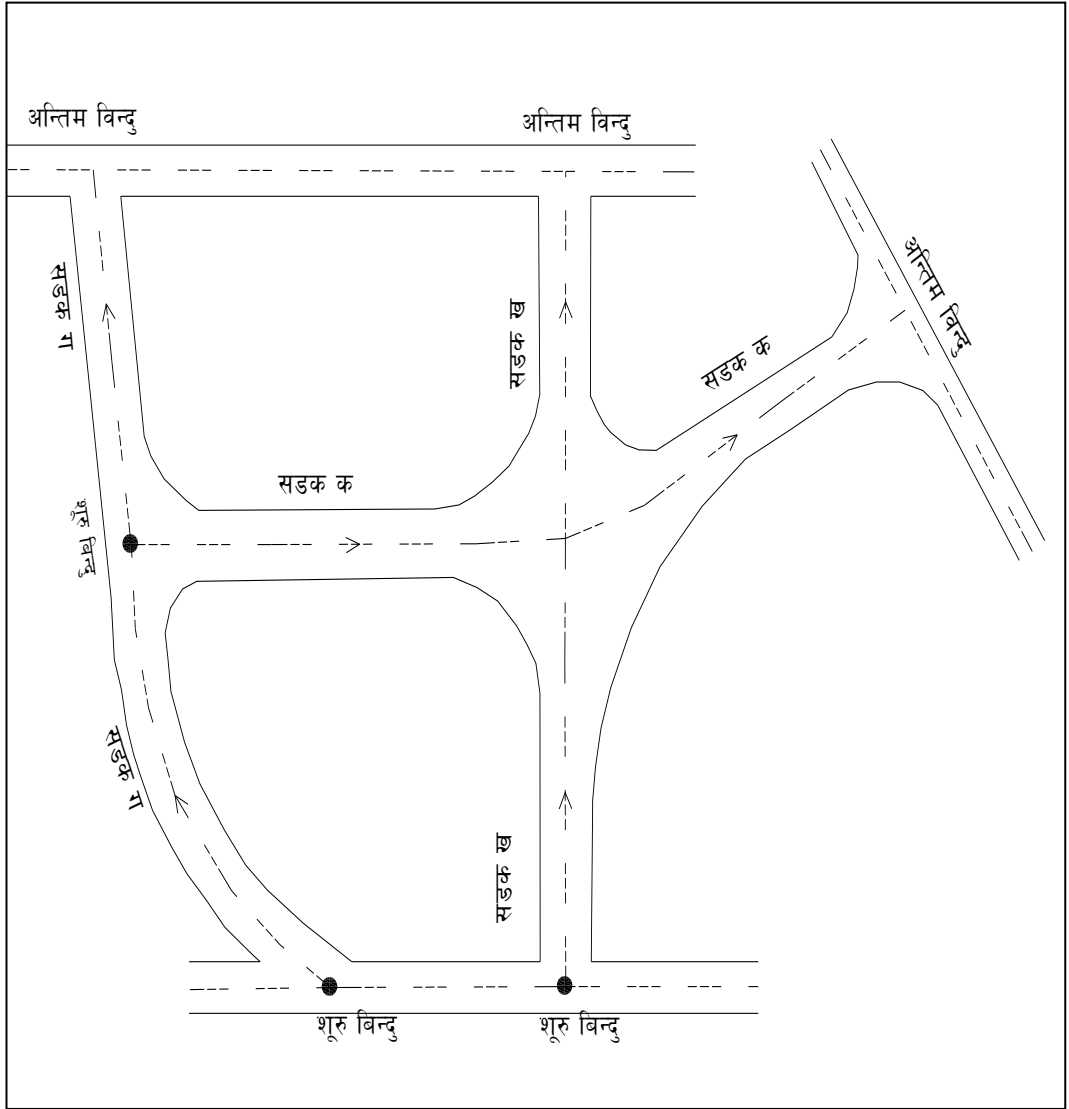
२.३.२.१. बाटो संकेत प्रणाली

क) बाटोका तत्वहरू

माथि उल्लेखित उपखण्ड २.२.२ मा परिभाषित गरिए अनुसारको बाटो/सडक कुनै एक बिन्दुबाट शुरु भई कुनै अर्कै दोबाटो/चौबाटोमा जोडिएका हुन्छन्। कतिपय अवस्थामा “बाटो” यस्ता एक भन्दा बढी दोबाटो/चौबाटोहरू नाघेर पनि गएका हुन सक्दछ। केही अपवादमा बाटो दोबाटो चौबाटोमा नमिसिएर आफै अन्त (dead-end) पनि हुन सक्छन। त्यसकारण बाटामा सुरु बिन्दु र अन्त्य बिन्दुहरू हुन्छन। बाटोलाई चौडाई र सतहको वनावटका आधारमा विभिन्न किसिममा विभाजन पनि गर्न सकिन्छ।

ख) बाटोको दोबाटो, चौबाटो तथा शुरु र अन्त्य बिन्दुको पहिचान

दुईवटा बाटाहरू भेट हुने बिन्दुलाई दोबाटो, तीनवटा मिसिनेलाई तीनकुने, चारवटा मिसिनेलाई चौबाटो तथा जङ्गसन आदि नाम दिइन्छ। प्रत्येक बाटोको बीच भागमा पर्ने गरी केन्द्र रेखा कोरिन्छ र दुईवटा बाटोहरूका यस्ता केन्द्र रेखाहरू भेट हुने बिन्दुलाई नै बाटोको दोबाटोबिन्दु भनिन्छ। यस्ता दोबाटो, तीनकुने वा चौबाटोमा एउटा वा केही बाटोको अन्त्य बिन्दु हुन्छ र अर्कोबाटोको सुरुबिन्दु हुन्छ। तर एउटा ठूलोबाटोको नियमितता लगातार नै गईरहेको अवस्थामा सानो बाटोको मिलन बिन्दु वा दोबाटो, चौबाटो भएमा पनि ठूलो बाटोको अन्त्य बिन्दु हुन सक्दैन। यस्तो अवस्थामा साना बाटाहरू ठूलो बाटाबाट सुरुवात भएका हुनेछन (**चित्र नं. २.२**)।

चित्र नम्बर २.२ बाटोको शुरु बिन्दु निर्धारण गरिने तरिका

ग) बाटो संकेत नम्बर

तालिका नं.२ मा प्रत्येक ठेगाना क्षेत्र परेका बाटोहरूको संकेत नम्बर देखाइएको छ ।

तालिका नं. २: बाटो पहिचान संकेत नम्बर

भौगोलिक अवस्थिति अनुसार क्षेत्र विभाजन .	क्षेत्र/बाटो संकेत नम्बर
क्षेत्र १ - (पश्चिम)	१००१-१९९९
क्षेत्र २ - (पूर्व)	२००१ - २९९९
क्षेत्र ३ - (दक्षिण पश्चिम)	३००१ - ३९९९
क्षेत्र ४ - (दक्षिण)	४००१ - ४९९९
क्षेत्र ५ - (दक्षिण पूर्व)	५००१ - ५९९९

नोट: अण्डरलाईन गरिएका अंकहरूले ठेगाना क्षेत्र जनाउँछ ।

घ) बाटो संकेत अंक

बाटो नक्सामा प्रत्येक बाटोलाई चार अंकले चिनिने छ । त्यसमध्ये शुरुको एक अंकले ठेगाना क्षेत्र जनाउँछ र बाँकी तीन अंकहरूले बाटो जनाउँछ । उदाहरणको लागि: ३००१ भन्नाले ठेगाना क्षेत्र ३ को बाटो नम्बर १ भन्ने बुझिन्छ । त्यस क्षेत्रमा रहेका बाटोहरूको संकेत नम्बर ३००२, ३००३ आदिले बढ्दै जानेछ र ३९९९ सम्म हुने छ ।

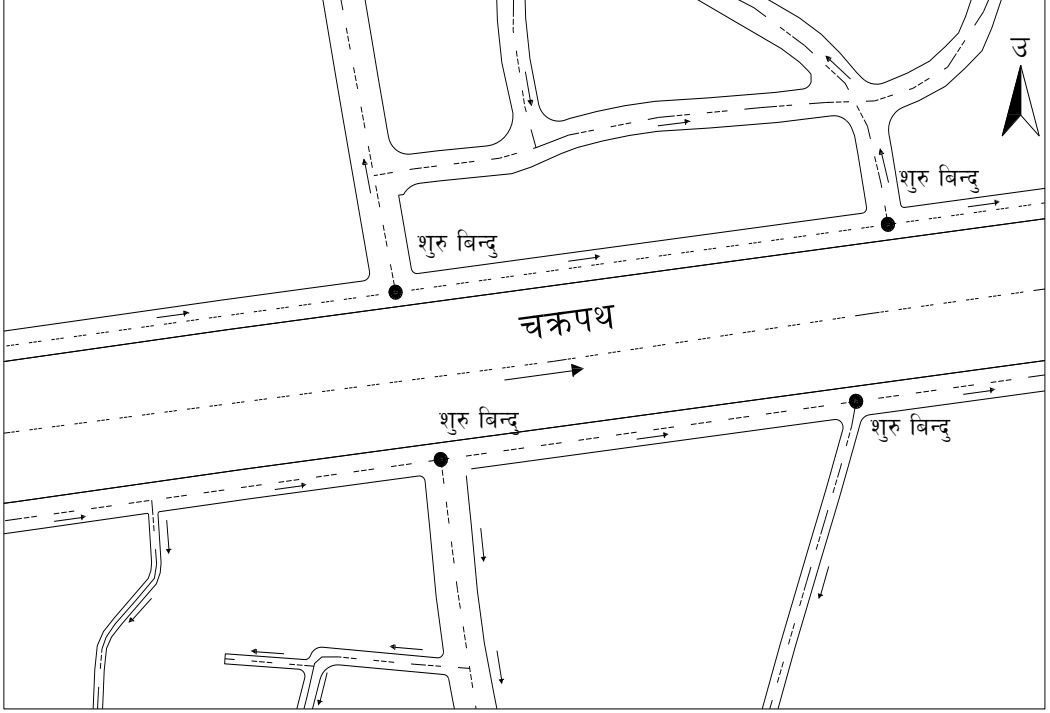
ङ) बाटो संकेत शुरुआत

ललितपुर महानगरपालिकाको भौगोलिक बनावट हेर्दा यसलाई बैज्ञानिक ठेगाना प्रणालीमा विभाजन गर्नुपर्दा सबैभन्दा उपयुक्त आधार चक्रपथ (Ring Road) हुनआउँछ । यसरी चक्रपथलाई आधार मान्दा प्रत्येक ठेगाना क्षेत्र भित्रका बाटोहरूको सुरुवात चक्रपथबाट हुनेछ । सर्वप्रथम चक्रपथलाई आधार मानी सहर भित्रको मूल बाटो पहिचान गरिन्छ । साथसाथै मूल चोकहरूको पनि पहिचान गरिन्छ । यसैका आधारमा शाखा बाटोहरूको शुरु र अन्त्य बिन्दुसंयुक्त समन्वय समिति तथा वडा स्तरीय कार्यदल र स्थानीय बासिन्दा संगकोसमन्वयमानिर्धारण गरिन्छ (चित्र नं. २.३) ।

च) यसरी मूलबाटो र चोकहरूको निर्धारण पश्चात् मेट्रिक ठेगाना प्रणालीको सिद्धान्तमा रहेर हरेक छुट्टाछुट्टै बाटोको संकेत नम्बर दिइने छ । यदि कुनै बाटोको शुरु बिन्दु

छ तर निकास (dead-end) छैन र त्यसको लम्बाई ५० मिटर भन्दा कम छ भने छुट्टै संकेत नम्बर दिइने छैन । तर ५० मीटर भन्दा लामो यस्ता बाटाहरुलाई भने वेग्लै संकेत नम्बरहरु दिइने छ ।

चित्र नम्बर २.३: बाटो संकेतको शुरुवात र आधार

- छ) बाटो संकेत नम्बर मूलतः कम्प्युटर तथ्यांक आधार (database) प्रणालीको प्रयोजनको लागि मात्र हो । यसरी बाटो नम्बर दिनाले कम्प्युटरमा सूचना पहिचान गर्ने तथा अध्यावधिक गर्ने जस्ता कार्यहरु गर्न सजिलो हुन्छ ।
- ज) जवसम्म एउटा बाटोलाई अन्य बाटोले जोडिदैन अथवा त्यही बाटोमा हिंडेको जस्तो भान हुन्छ, त्यस बाटोको संकेत नम्बर त्यही नै कायम राखिने छ । घुम्ती, दोबाटो/चौबाटो खोल्सा, पुल/पुलेसा आदि स्वरुपहरुले एक बाटोको अन्त्य भई अर्को बाटो शुरु भएको भान गराउँदछ । कुनै बाटोहरु निकै नै लामा हुन्छन् र बीचमा घुम्ती वा चोक परेतापनि त्यही बाटोमा भइरहेको भान हुन्छ । यस्ता लामा बाटोहरुको बीचमा अनेकौं टोलका नामहरु आउन सक्दछन् । तर बाटो संकेत नम्बर भने एउटै हुनेछ ।

- भ) नयाँ बनेका बाटाहरुको संकेत नम्बर तिनीहरुको अवस्थिति अनुसार संकेत नम्बर दिइने छ । यस्ता बाटाहरु जहाँ अवस्थित भएतापनि तिनीहरुले नयाँ संकेत नम्बरहरु पाउने भएकोले भौगोलिक निरन्तरतालाई भंग गर्दछ तरपनि यो नम्बर केवल कम्प्युटर सूचना आधारको लागि प्रयोग गरिने भएकोले व्यवहारमा कुनै फरक पर्ने छैन ।
- ज) चोक, बहाल आदीको पहिचान पनि भिन्न संकेत नम्बर र नामले गरिने छ । चोक, बहाल कहाँ छ भनी जनाउनको लागि ती बहाल, चोकमा छिर्ने बाटोमा दिशा संकेत पाता (Direction Plate) राखिने छ ।
- ट) बाटो टुङ्गिएको अवस्थामा जुन बाटोबाट शुरु भएको छ, त्यही बिन्दुलाई बाटोको शुरु बिन्दु मानिनेछ । यदि भविष्यमा त्यही टुङ्गिएको बाटो विस्तार भएमा बाटोको दिशा त्यहीकायम रही परिवर्तन हुनेछैन ।
- ठ) कुनै बाटो दुईवटा क्षेत्र भएर गएको अवस्थामा बाटोको शुरु बिन्दु जुन क्षेत्रबाट शुरुवात भएको छ, त्यही क्षेत्रमा राखिनेछ ।
- ड) माथि उल्लेखित बाहेक अन्य सार्वजनिक बाटाहरु भए तिनीहरुलाई पनि स्थापित नियम अनुसार संकेत नम्बर दिइने छ ।

२.३.२.२ बाटो किसिम र नाम

ठेगाना प्रणालीको लागि प्रत्येक बाटोको नाम हुनु आवश्यक छ । बाटोको नाम दिनु महानगरपालिकाको दायित्व भित्र पर्दछ । हाल भइरहेको बाटाहरुको नाम कायमै राखिने छ । नयाँ विस्तार भएको क्षेत्रमा धेरै ठाउँहरुमा बाटोको नाम राखिएको छैन । अतः विना नामका बाटाहरुको नाम राख्न निम्न प्रक्रियाहरु सुझावको लागि प्रस्ताव गरिएका छन् ।

- परम्परागत नामलाई यथावत् राखिने छ ।
- मुख्य बाटोलाई मुख्य ठाउँको आधारमा नाम दिंदा उपयुक्त हुनेछ ।
- सवै बाटोहरुलाई स्थानीय र मौलिक नाम दिंदा राम्रो हुन्छ ।
- सामान्यतः हरेक बाटोको सम्पूर्ण लम्बाई भरि एउटै नाम हुनुपर्ने हुन्छ ।
- बाटोको नाम त्यसले जोडेको अन्तिम प्रचलित ठाउँको नाम राख्न सकिने छ । जस्तै: गोदावरी जाने बाटोलाई **गोदावरी सडक** राख्न सकिन्छ ।
- बाटोले जोडेको सुरुवाती र अन्तिम बिन्दुका दुवै स्थानका नामलाई पनि राख्न सकिने छ । जस्तै **एकान्तकुना-बुङ्गमती सडक** राख्न सकिन्छ नाम राख्दा राजनितिक तथा व्यक्तिका नाम सकेसम्म नराख्ने ।

- नामहरु सकेसम्म छोटो हुनु पर्छ ।
- बाटोका नाम महानगरपालिका भित्र नदोहोरिने हुनु पर्छ ।
- यदि बाटोका नाम तथा खण्ड (segmentation) यथास्थितिमा स्पष्ट नभएमा वडा स्तरीय कार्यदल र स्थानीय टोलबासी सहितको रोहबरमा नाम र खण्डहरुको विषयमा स्पष्ट खुल्नेगरी वडा स्तरीय कार्यदलबाट अनुमोदनका लागि निर्देशक समिति वा संयुक्त समितिमा प्रस्ताव पठाउने र निर्देशक समितिबाट आवश्यकता अनुसार निर्णय गर्ने ।
- निर्देशक समितिबाट अनुमोदित नाम र खण्डहरुलाई आधार नक्सामा अध्याबधिक गरी सोही अनुसार मेट्रिक ठेगाना प्रणालीमा उल्लेख गर्ने (अनुसूचि १, तालिका १) ।

२.३.३ टोलको नाम र सिमानाको निर्धारण

शहरी क्षेत्र अत्यन्त जटिलबाटो सञ्जाल र घरहरु भएका कारण मेट्रिक ठेगाना प्रणालीको आधारमा घर/भवनहरु पत्ता लगाउन टोलको पनि सहायता लिनुपर्ने हुन्छ । शहरका टोलहरुको पृष्ठभूमि ऐतिहासिक हुने हुँदा टोलका आधारमा सर्वसाधारणले ठेगाना सजिलै पत्ता लगाउन सक्छन । जस्तै **मंगलबजार, सुन्धारा, जाउलाखेल, पुल्चोक** आदि नाम लिना साथ ती स्थानको अवस्थितिका विषयमा जानकारी भै हाल्छ । तर टोलको नाम र तीनको सिमानाको नक्सांकन गर्न निम्न माध्यमहरु अपनाउनु पर्ने हुन्छ ।

- परम्परागत नामलाई यथावत् राखिने छ ।
- मुख्य ठाउँको आधारमा नाम दिंदा उपयुक्त हुनेछ ।
- स्थानीय र मौलिक नाम दिंदा राम्रो हुन्छ ।
- नाम राख्दा राजनितिक तथा व्यक्तिका नाम सकेसम्म नराख्ने ।
- नाम सकेसम्म छोटो हुनु पर्छ । नाम नगरपालिका भित्र नदोहोरिने हुनु पर्छ ।
- टोलका नाम तथा सिमाना स्पष्टछुट्टिएका भएमा तीनलाई नक्सामा अंकित गर्ने ।
- यदि टोलका नाम तथा सिमाना यथा स्थितिमा स्पष्ट नभएमा वडा स्तरीय कार्यदल रस्थानीय टोलबासी सहितको रोहबरमा नाम र सिमानाहरुको संकलन गरी तीनिहरुलाई वडा स्तरीय कार्यदलबाट अनुमोदनका लागि संयुक्त समन्वय समिति वा निर्देशक समितिमा प्रस्ताव गराउने ।
- संयुक्त समन्वय समिति वा निर्देशक समितिबाट अनुमोदित टोलका नाम तथा सिमानालाई आधार नक्सामा अध्याबधिक गरी सोही अनुसार मेट्रिक ठेगाना प्रणालीमा उल्लेख गर्ने ।

२.३.४. घर ठेगाना प्रणाली

महानगरका सम्पूर्ण ब्याक्तिगत आवाशीय तथा व्यवशायिक घर/भवन, सार्वजनिक एवं सरकारी घर तथा भवनहरू, धार्मिक मठ, मन्दिर, पाटी, पौवा, फल्चा, चोक, बहाल हुंगेधारा आदि सबैलाई बाटाको सुरुवाति बिन्दु देखि घरका मुल ढोका सम्म नक्सामा नापेर आएको दूरीको मीटर बराबरको संकेत नम्बर दिइने छ ।

२.३.४.१. घर नम्बर प्रणाली

निम्न लिखित नियमहरूको आधारमा घर नम्बर प्रणाली गरिने छ ।

क) यस ठेगाना प्रणालीमा प्रत्येक भवनलाई मौलिक (Unique) नम्बर दिइने छ । यो नम्बर घरमा पुग्ने बाटो तर्फको मूलढोका सम्मको नक्सामा आधारित (Road centre line) दूरीको आधारमा दिइने छ ।

ख) हरेक घरमा प्रवेश गर्ने ढोका र बाटोको शुरु बिन्दु (Datum point) सम्मको दूरी मिटरमा नक्सामा नापिने छ । बाटोको शुरु बिन्दु देखि अन्त्यसम्म घर नम्बर बढ्दै जानेछ तर यो बृद्धि नम्बर क्रमिक रूपले भन्ने हुने छैन । दूरीको आधारमा घर नम्बर बढ्ने भएकोले घर नम्बर २, ४, ६, ८ आदिको आधारमा क्रमबद्ध रूपमा नवढी दूरी अनुसार २, ८, १४, २४, ४० आदि हुन सक्छन् ।

उदाहरणको लागि, यदि दुईवटा घरहरूको दूरी बाटोको शुरु बिन्दु देखि करिब १८ र २४ मीटरहरूमा छन् भने तिनीहरूले क्रमशः १८ र २४ घरनम्बर प्राप्त गर्दछन् । यदि बाटोको दाँयातिर रहेको घरको दूरी ११.३ मिटरमा छ भने त्यसलाई ११ नम्बर र सोही दूरीमा रहेको बाटोको बाँयातिरको घरलाई ११ वा १३ नम्बर दिइने छ । नम्बर दिँदा दशमलव (decimal) नम्बरमा दिइने छैन ।

ग) प्रत्येक घरको एउटा मात्र मूलढोका मानिने छ र एउटै मात्र नम्बर दिइने छ ।

घ) घरहरूको नम्बर जोडी र विजोडी नियमअनुसार दिइने छन् । जोडी नम्बरहरू बाटोको दाँया र विजोडी नम्बरहरू बाँया तर्फको घरहरूलाई दिइने छन् ।

ङ) भवन बनाउने इजाजत प्राप्त नभएसम्म खाली घडेरीहरूलाई घर नम्बर दिइने छैन । खाली जग्गामा घर बनाइयो भने घरधनीले घर नम्बर प्राप्त गर्नको लागि महानगरपालिकाको सम्बन्धित एकाईमा आफै सम्पर्क राख्नुपर्ने हुन्छ । महानगरपालिका नक्सांकन एकाईवाट घर नम्बर निर्धारण गरी दिन सक्ने छ ।

२.३.४.२. घर नम्बर प्रवाह किसिमहरू

घर नम्बर प्रवाह बाटोको किसिमले निर्धारण गर्दछ । योजनाबद्ध तरिकाले बस्ती नबसेको हुनाले ललितपुर महानगरपालिकामा थुप्रै विशिष्ट (special) र जटिल (complex)

अवस्थाहरू हुन सक्छन् । उदाहरणको लागि केही घर नम्बर प्रवाहहरू तल दिइएका छन् र तिनीहरूको चित्र यस निर्देशिकाको भाग ३ को अनुसूची २ मा दिइएका छन् ।

क) खाली घडेरीमा क्रमशः भवनहरू निर्माण भएपछि घर नम्बर दिइने तरिका **चित्र नं. ३.१, र ३.२** मा देखाइएको छ । उदाहरणको लागि: **चित्र नं. ३.१** मा देखाए अनुसार पहिलो अवस्थामा घर नं. ९ र २५ तथा २६ र ४८ को बीच खाली घडेरी थिए । दोश्रो अवस्थामा (**चित्र नं. ३.२**) उक्त घडेरीमा १९मी. र ३८मी. मा मूलढोका राखी नयाँ घर निर्माण भएको हुनाले उक्त घरहरूको नम्बर क्रमशः १९ र ३८ दिइन्छ ।

ख) एउटा ठूलो घर अंश बण्डामा बाडीयो वा टुक्रागरेर बेचियो भने त्यस्ता अवस्थामा नयाँ खोलीएको मूल ढोकामा पर्ने बाटोको सुरुवाती बिन्दु देखिको दूरीका आधारमा नयाँ नम्बर दिईन्छ । **चित्र नं. ३.३** मा घर नं. ६६ पुनः दुई भागमा बाँडियो । नयाँ बनेको मूलढोका बाटोको सुरुवाती बिन्दु देखिको दूरी ५७.७ मीटरमा रहेछ भने त्यस घरको नम्बर ५८ कायम गरिन्छ । किनकि त्यो घर बाटोको दायाँ पट्टी छ । यसरी घर नम्बरको क्रमिकतालाई यस प्रणालीले भविष्यसम्म पनि कायमै राख्ने छ ।

ग) सामान्य अवस्थामा घर नम्बर प्रवाह रेखीय प्रणाली (**linear pattern**) भएको बाटोमा रहेका घरहरूलाई क्रमिकरूपमा दिइने गरिन्छ । तर बाटोको प्रवाह दिशाबाट घरहरू दायाँ भएमा जोर नम्बर र बायाँ भएमा विजोर नम्बरको नियम सबैठाउँमा लाग्ने छ । जस्तै (**चित्र नं. ३.४ हेर्नुहोस्**) । अन्य अवस्थामा घर नम्बर प्रवाह यस भन्दा तलका विभिन्न उप खण्डमा भनिए अनुसार हुनेछ ।

१) यदि दुवै तर्फबाट मूल बाटोहरू आएर एउटा चौबाटोमा मिलेका छन्, तर चौबाटो बाट मूलबाटोको क्रमिकता रोकिएको छैन भने त्यस्तो अवस्थामा बाटाहरूमा अवस्थित घरहरूलाई मूलबाटोबाट दिदैआएको नम्बरको प्रवाह आ-आफ्नै बाटोको दूरी अनुसार नियमित नै गरेर दिईन्छ । यसमा **चित्र नं. ३.५** मा देखाए जस्तैगरी घर नम्बर प्रवाह गरिने छन् । चौबाटोमा परेका घरहरूको नम्बर घरको मूलढोका कुन बाटोमा पर्दछ, त्यसै अनुसार दिइन्छ ।

२) यदि बाटोले चोक तथा बहाललाई दायाँ बायाँ पारेर बीचभागबाट काटेर गएको छ भने त्यस्तो अवस्थामा बाटोको सुरुवाती बिन्दुबाट चोक वा बहालको ठीक मध्यभागमा कति दूरी छ, त्यो नाप्ने । त्यस दूरीलाई मुख्य दूरी मानेर बाटोको दयाँतर्फ घडीको सूई अनुसार र बायाँतर्फ घडीको सूई

विपरित हरेक घरलाई पुरक नम्बर दिदैजाने । यस्तो घरहरूको नम्बर प्रवाह **चित्र नं. ३.६** मा देखाए जस्तै हुनेछन् ।

- ३) दोहोरो निकास नभएका एकातर्फबाट मात्र प्रवेशद्वार रहेका चोक वा बहालमा रहेका घरहरूको नम्बर प्रवाहगर्दा मुख्य प्रवेश बिन्दुको दूरीलाई मूल नम्बर र त्यस भित्रका घरलाई त्यही बिन्दुदेखिको दूरीलाई पुरक नम्बर दिनुपर्छ । पुरक दूरीदिदा यदि त्यो बहाल वा चोक मूल बाटोको बायाँ भएमा घडीको सूईको अनुसारका घरहरूलाई क्रमशः नाप्यै जाने र दायाँ भएमा घडीको सूईको उल्टो अनुसारका घरहरूको दूरी नाप्यै गएर दिनुपर्छ । यस किसिमको उदाहरण **चित्र नं. ३.७.१ तथा ३.७.२** मा दिईएको छ ।
- ४) सामान्यतया साना चोक वा बहाल जुन २५मी. x २५मी. भन्दा सानो क्षेत्रफल भएमा त्यस्ता चोक तथा बहालमा अवस्थित घरहरूको नम्बर दिदा प्रवेशद्वारलाई नम्बर दिइनेछ, र घरहरूलाई प्रवेशद्वारबाट मूल बाटोको बायाँ घडीको सुई घुम्ने दिशामा नापेर पूरक घर नम्बरहरू दिइने छ भने दायाँतर्फ घडीको सुईको विपरित दिशामा नापेर पूरक घर नम्बरहरू दिइने छ । यी नम्बरहरूको प्रवाह **चित्र नं. ३.८** अनुसार गरिने छ ।
- ५) ठूलो चोक वा बहाल जुन २५मी. x २५मी. भन्दा ठूलो चोकको हकमा भने मूल प्रवेशद्वारमा शुरु बिन्दु कायम गरी सो बिन्दुबाट चोक वा बहाललाई ठीक आधा फ्याकको अनुमान गरेर (प्रवेश बिन्दुको सिधा लम्बमा) काट्ने । प्रवेश बिन्दुबाट बायाँतर्फ घडी घुम्ने दिशामा र दायाँतर्फ घडीको सूईको विपरित दिशामा रहेका घरहरूको दूरीको आधारमा घरहरूलाई नम्बर दिदैजाने । यसरी **चित्र नं. ३.९** मा देखाएजस्तै नम्बर दिदैजांदा अन्तमा प्रवेशद्वारको विपरित बिन्दुमा दायाँ र बायाँ दुवै नम्बर मिल्न पुग्छन् ।
- ६) यदि ठूलाचोकहरूबाट बाहिर बाटाहरू निस्कन्छन् र ती बाटाहरूमा घरहरू छन् भने ती घरहरूको नम्बर ठूला चोकहरूबाट निस्कने बिन्दुको दूरीलाई मूल नम्बर र तीनको बीचको दूरी पुरक नम्बरका आधारमा गरिन्छ । यसको उदाहरण **चित्र नं ३.१०** मा दिईएको छ ।
- ७) यदि चोकको बीचमा घरहरू छन् भने यी घरहरूलाई घडी घुम्ने दिशामा बाटोको दायाँ बायाँ जोडी विजोडी नम्बरहरू दिइने छ । जस्तै: **चित्र नं**

३.११ । ठूला चोकहरूका बीचमा घरहरू भएर अर्को सानो चोकको भित्रीभाग निर्माण गरेका भएमा पनि त्यस्ता चोकका घरहरूको नम्बर दिंदा **चित्र नं ३.११** अनुसार प्रवेशद्वार बाट बायाँतर्फ गरी क्रमशः घडीको सुईको अनुसार नम्बर दिने । तर तीनको दायाँ तर्फ जोर र बायाँ तर्फ विजोर भने **चित्र नं ३.४** अनुसार नै गर्ने ।

द) यदि सानो चोक भएर अर्को चोकहरू जोडिएका छन् भने पहिलो चोकको प्रवेशद्वार नम्बरको आधारमा सो चोक भित्र पर्ने घरहरूलाई पूरक घर नम्बर (जस्तै:

१५/२०-२०/२४ इत्यादि) प्रवाह गरिने छ । यी बाहेक अन्य चोकहरू भएको अवस्थामा ठेगाना इकाईका पदाधिकारीहरूको सरसल्लाह अनुसार घर नम्बर दिइनेछ । यसरी नम्बर दिंदा मेट्रिक ठेगाना प्रणालीको मूलआधारमा रहेर दिइनुपर्छ ।

घ) घुम्ती बाटो (loop street) भन्नाले मूल बाटोसंग आवद्ध भएका अर्धगोलाकार, आयातकार वा घुमाउरो खण्डलाई बुझाउँदछ । यस्ता घुम्ती बाटोको लम्बाई ५० मीटर भन्दा कम भएमा **चित्र नं.३.६** मा देखाए जस्तै घुम्ती बाटोको शुरु बिन्दुलाई घर नम्बर र घुम्तीमा रहेका घरहरूलाई पूरक नम्बर दिइने छन् । पूरक नम्बर घुम्ती बाटो शुरु हुने बिन्दुबाट नापेर दिइने छ । मूलबाटोको बायाँतर्फ जोडिएका घुम्ती बाटोमा विजोडी नम्बर र दायाँतर्फ जोडिएका घुम्ती बाटोहरूमा जोडी नम्बरहरू प्रवाह गरिने छ । तर यस्ता घुम्ती बाटोको लम्बाई ५० मीटर भन्दा बढी छ भने वेग्लै बाटो मानिने छ र घर नम्बर प्रवाह घुम्ती बिन्दु देखि शुरु हुनेछ ।

ड) एउटा मात्र निकास भएका गल्लीहरू दुईवटा वा बढी छन् भने पहिलो वा मुख्य (ठूलो र बढी आवत जावत हुने) गल्लीलाई छुट्टै बाटो मानिने छ र अर्कोलाई पूरक वा आश्रित बाटो मानिने छ र पूरक घर नम्बरहरू दिइने छ, जस्तै **चित्र नं. ३.७.१** वा **३.७.२** ।

च) यदि कुनै घरको दुईवटा प्रवेशद्वाराहरू दुई तर्फको बाटोहरूमा छन् भने कुनै एक मुख्य प्रवेशद्वारलाई मात्र घर नम्बर दिइने छ । तर एउटै घरभएपनि दुईवटा ढोकाहरू भई दुई फरक स्वामित्वमा छन् भने प्रत्येकलाई फरक घर नम्बर दिइने छ ।

- छ) कुनै हाता (compound) भित्र रहेका विभिन्न घरहरु एउटै मूलद्वार भएर जान्छन् भने उक्त द्वारलाई एउटा घर नम्बर र घरहरुलाई पूरक नम्बर दिइने छ, जस्तै **चित्र नं. ३.१२**।
- ज) कुनै भवनको तल्लाहरु, कोठाहरु वा कवलहरु बेग्लाबेग्लै प्रयोजनको लागि प्रयोग गरिएका छन् भने **चित्र नं. ३.१३** र **३.१४** मा देखाए जस्तै घरलाई नम्बर र अरु इकाईहरुलाई पूरक नम्बरहरु दिइने छ।
- झ) संयुक्त आवास क्षेत्रमा नम्बर दिंदा परामर्शदाताबाट मूल प्रवेशद्वारको नम्बर दिइने छ र पुरक नम्बर नगरपालिकाको नक्सांकन एकाईले सम्बन्धित भवनको व्यवस्थापकको रोहबरमा दिनुपर्ने छ।
- ञ) अन्य माथि उल्लेखित उदाहरणहरु बाहेक फरक प्रकारको बाटो किसिम आएको खण्डमा नगरपालिकाको सम्बन्धित इकाईले प्रतिपादन गरेको नियम अनुसार निर्णय गर्नेछ।

२.३.५. नम्बर तथा नाम पाता

नम्बर तथा नाम पाता देहायबमोजिम तय गरिने छन् :

पाता: पाता बढी टिकाउ र खिया नलाग्ने हुनु पर्दछ।

रंग: संलग्न नमूना अनुसारको गाढा नीलो रंगको भूँइमा सेतो रंगको अक्षरले लेखिएको र बढी टिकाउ रंग प्रयोग गरिएको हुनु पर्दछ।

लिपि: देवनागरी लिपिमा महानगरपालिकाले तय गरे अनुसार चित्रमा देखाए जस्तै अक्षरहरुको आकार (size), रूप (font), ढाँचा आदि सबै एकैनासको हुनुपर्दछ। अंग्रेजीमा लेख्दा टोपोग्राफिक (topographic) नक्साले प्रयोग गरेको phonetics प्रयोग गरिनेछ।

२.३.५.१. बाटो नाम पाता र आकार

- क) बाटो नामको लागि प्रयोग गरिने पाताको आकार नेपालीमा मात्र राख्नु पर्दा १६ से.मी चौडा र नेपाली तथा अंग्रेजी दुवैमा राख्नुपर्दा ३२ से.मी चौडा हुनेछ। लम्बाई कम्तीमा ४० से.मी र आवश्यकता अनुसार बढी पनि हुनेछ। यसरी लेखिने अक्षरको रूप संकलन डिजाइन अनुसार हुनेछ। बाटो/सडक संकेत पाता **चित्र नं २.४** मा देखाए अनुसार हुनेछन्।
- ख) पातामा बाटोको पूर्ण नाम र तीन अंक रहेको संकेत नम्बर रहने छन्।

मंगल मार्ग (२००१) Mangal Marg (2001)

चित्र नं २.४: बाटो/सडक संकेत पाता

- ग) बाटो नाम पातामा बाटोको नाम राखिने छ । मुख्य बाटाहरु मिसिने ठाउँ र पर्यटकीय स्थानहरुमा बाटोको नाम नेपाली र अंग्रेजी दुवै अक्षरहरुले लेख्नु पर्दछ ।
- घ) बाटो नाम पाता खम्बा वा घरको भित्तामा निम्न अनुसार राखिने छ ।
- प्रत्येक बाटोको शुरु र अन्त्यमा गरी दुई बाटो-नाम पाताहरु राखिने छ ।
  - दुई मुख्य बाटोहरु भेट हुने चोकको चार कुनामा चारवटा बाटो-नाम पाताहरु राखिने छ ।
  - मुख्य बाटोमा जोडिएका प्रत्येक सहायक बाटोहरुको लागि दुई बाटो नाम पाता राखिने छ ।
- ड.) बाटो-नाम पाता सम्भव भएसम्म बाटोको कुनामा रहेको घरको भित्तामा राख्नु पर्दछ । पाता राख्दा करिव ३ मिटर उचाइमा राख्नु पर्दछ । घरको भित्तामा राख्न सम्भव नभएमा चारकुनामा खम्बाहरुमा राख्नुपर्ने हुन्छ । बाटो-नाम पाताको लागि अलग्गै खम्बा (pole) गाड्ने कार्यले बाटोमा अप्ठ्यारो थप्न सक्ने हुनाले सकेसम्म खम्बा नराख्ने कोसिस गर्नु पर्दछ ।
- कुनै मूलबाटो भएर गएको सहायक मार्ग, गल्ली वा चोक देखाउनका लागि बाटो पाता उक्त स्थान वा बाटोको प्रस्थान बिन्दुमा राखिने छ । उक्त पातामा गल्ली, चोक या बहालको नाम र दिशा पनि देखाइने छन् ।
- च) पातामा बाटो नाम लेख्न र पाता ठोक्न धेरै खर्च लाग्ने हुँदा कुनै फर्म, कम्पनी आदिलाई प्रायोजनका लागि उत्प्रेरित गर्न सकिने छ । प्रायोजकको पहिचान पाताको कुना वा तल लेख्न सकिनेछ, जसलाई बाटोको नाम र अन्य सूचनालाई न्युन नगर्ने गरी लेख्न सकिने छ । यसरी राखिने विज्ञापनको क्षेत्रफल बढीमा १/५ भाग भन्दा बढी हुनु हुँदैन ।

२.३.५.२.घर नम्बर पाता

शहरभरि नै घर नम्बर पाता एकै आकार, प्रकार र रंगको भएमा सबैलाई घर नम्बर पत्ता लगाउन सजिलो हुने हुनाले घर नम्बर निम्न तरिकाले राख्नुपर्दछ :

- क) घर नम्बर पाताको आकार २० x १२ से.मी. हुनुपर्दछ ।
- ख) यसमा घर नम्बर ठूलो आकारमा र बाटो नाम घर नम्बरको मुनि सानो आकारमा हुनेछ, जस्तै: **चित्र नं. २.५** ।

चित्र नं २.५: घर नम्बर पाता

- ग) दुई वा दुई भन्दा बढी क्षेत्र भएर जाने धेरै लामो बाटोमा पर्ने घरहरुको हकमा मूल बाटोलाई नटुकाउने सिद्धान्त अनुसार घर नम्बरपातामा घर नम्बर, बाटोको नाम र स्थानीय नाम राखिने छ ।
- घ) घर नम्बर पाता घरको मूलढोका नजिकै बाटोबाट सजिलै देख्न सकिने किसिमले राख्नु पर्दछ ।
- ड.) पूरक घरको नम्बरहरु भने घरधनी आफैले राख्न सक्नेछन् । यस्ता पूरक नम्बर पनि एकनाश हुनुपर्ने भएको हुँदा महानगरपालिकाले त्यसको नमुना दिन सक्नेछ ।
- च) माथि भनिए अनुसारको भन्दा फरक प्रकारको घर नम्बर पाता राख्न चाहने घरधनीहरुले महानगरपालिकाको अनुमतिमा उसले तोकिए बमोजिमको ढाँचामा घर नम्बर पाता राख्न सक्नेछ ।

२.४. ठेगाना लेख्ने विधि

पत्राचार वा अन्य प्रयोजनको लागि ठेगाना लेख्दा सामान्यतया: निम्न अनुसार लेख्नु पर्नेछ ।

उदाहरण :

- क) प्रापकको नाम
- ख) घर नम्बर, बाटोको नाम
- ग) टोल, वडा नम्बर
- घ) महानगरपालिकाको नाम, क्षेत्र
- ड.) प्रदेश, देश

हरेराम जोशी
९२३, मंगल मार्ग
मंगलबजार, वडा १६
ल.म.पा. (पूर्व)
प्रदेश ३, नेपाल

भाग - ३
अनुसूची

अनुसूची - १

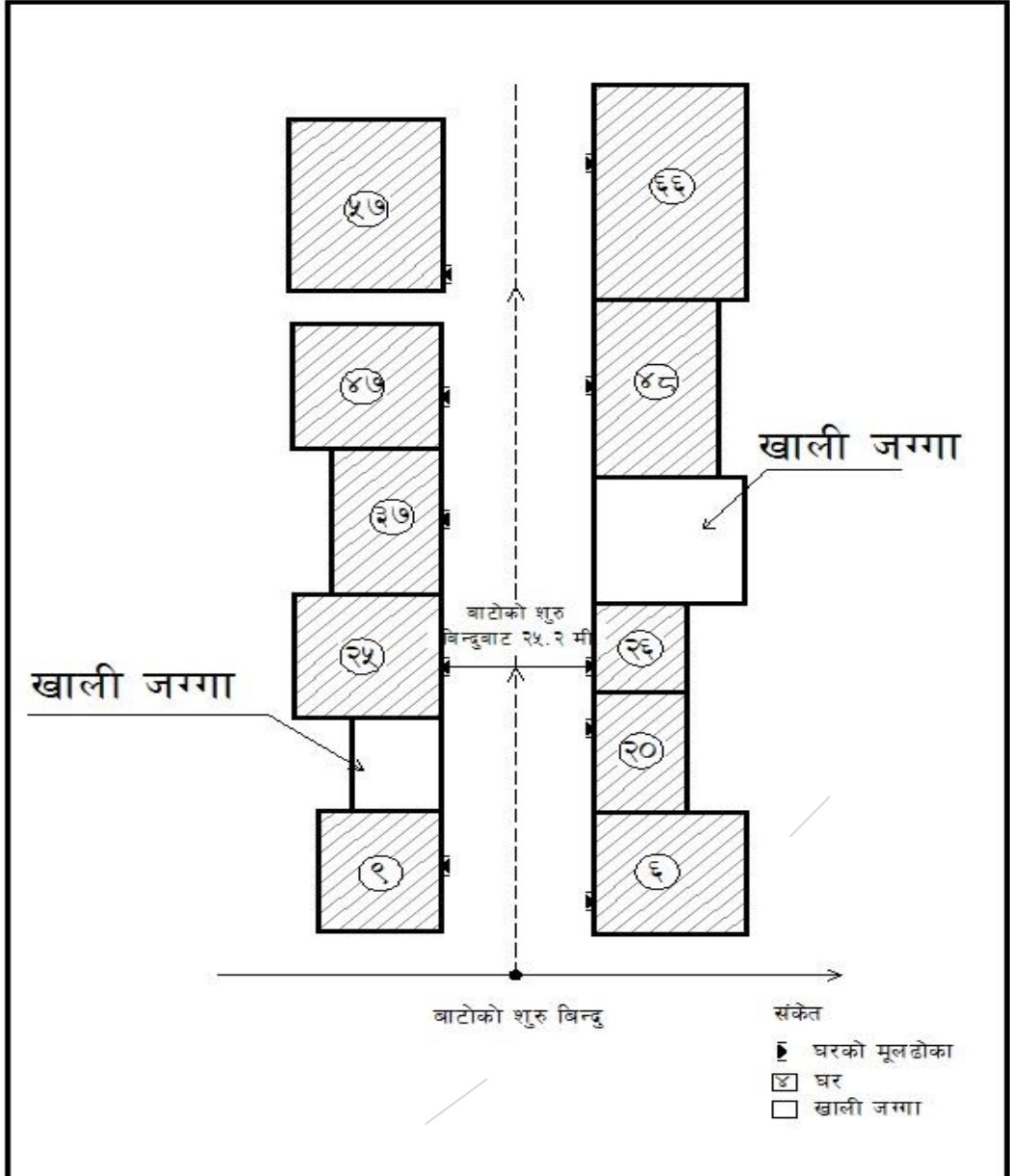
१. ललितपुर महानगरपालिकाको बाटोहरुको वर्गीकरण

किसिम	चौडाइ (मीटरमा)
१. पथ	१४ मीटर वा चार लेन र सो भन्दा चौडा
२. सडक	१० देखि १४ मीटर मुनी वा दुई लेन सम्मका
३. मार्ग	३ देखि १० मीटर भन्दा मुनी सम्मका
४. गल्ली	३ मीटर भन्दा साना
५. चोक, बहाल आदि	-

नोट: हाल चलन चल्तीमा भएका कतिपय नामहरु यस वर्गीकरणसंग मेल नखाने भएमा यस्ता नामहरुलाई अपवादको रुपमा लिई ती नामहरु परिवर्तन गरिने छैन ।

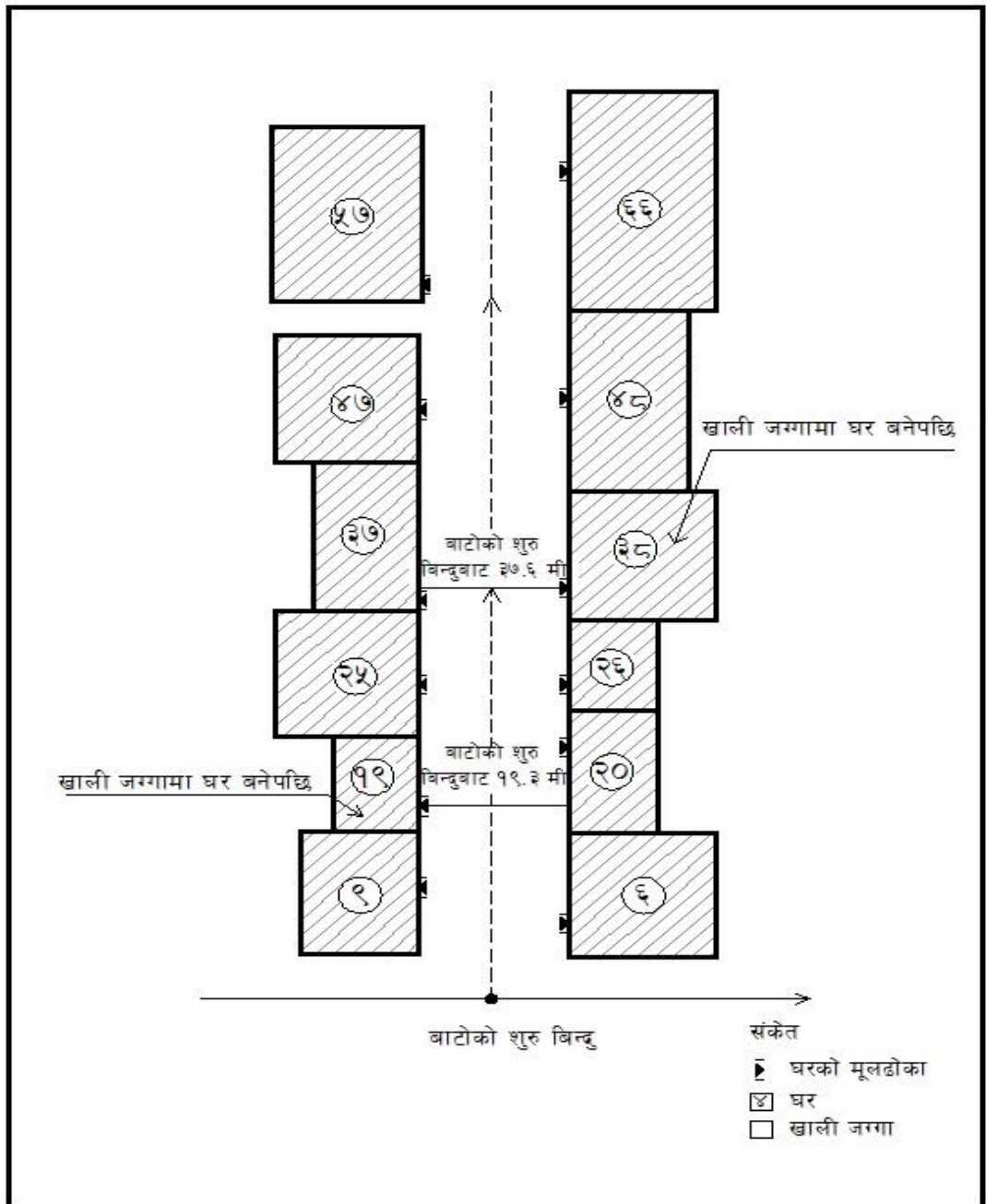
अनुसूची - २

२. ठेगाना, बाटो-नाम र घर नम्बर प्रवाह नमूना चित्रहरू

पहिलो अवस्था

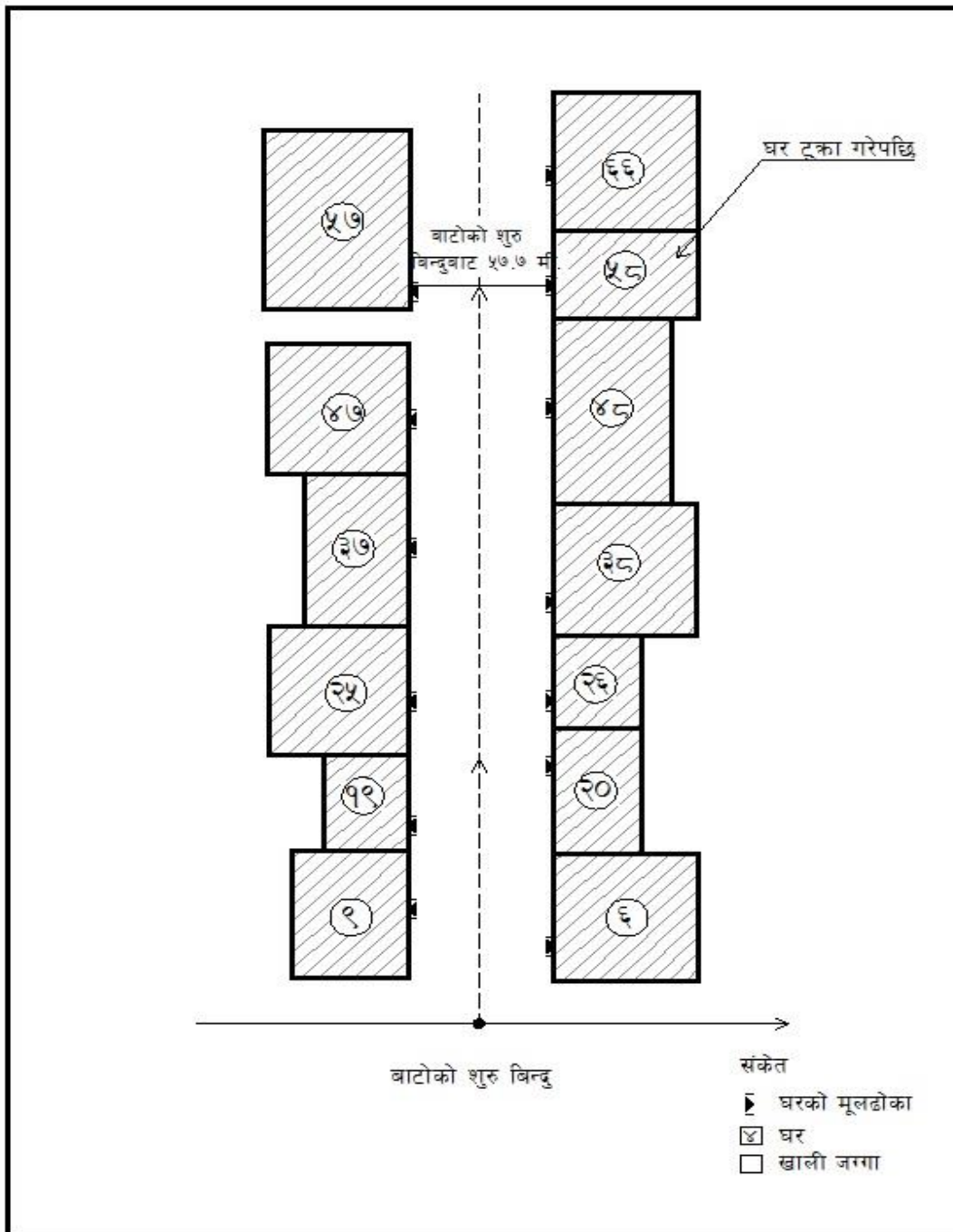
चित्र नं. ३.१: खाली घडेरीहरू र घरहरूको नम्बर प्रवाह

दोश्रो अवस्था

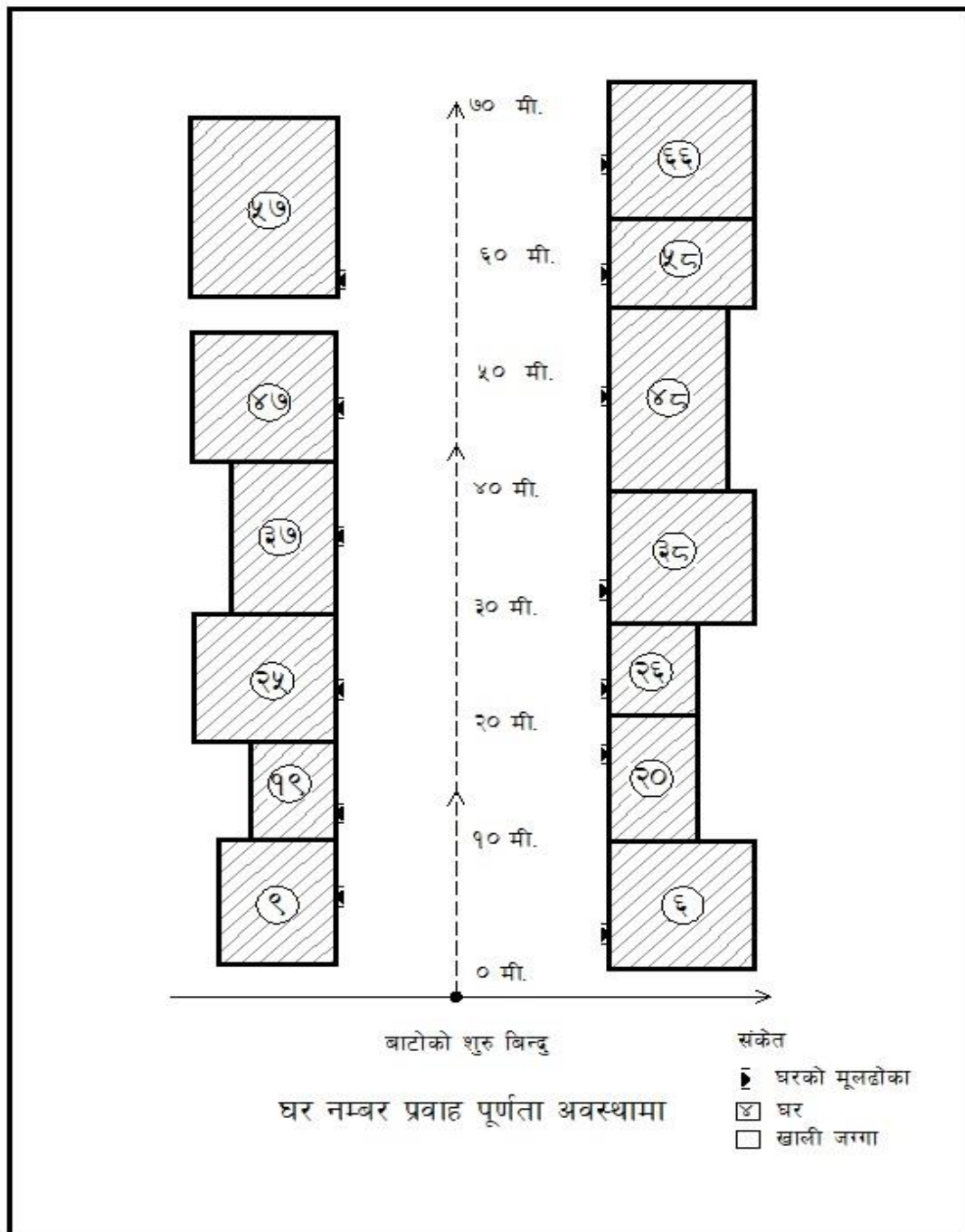
चित्र नं. ३.२: खाली घडेरीहरुमा निर्माण हुने घरहरुको नम्बर प्रवाह

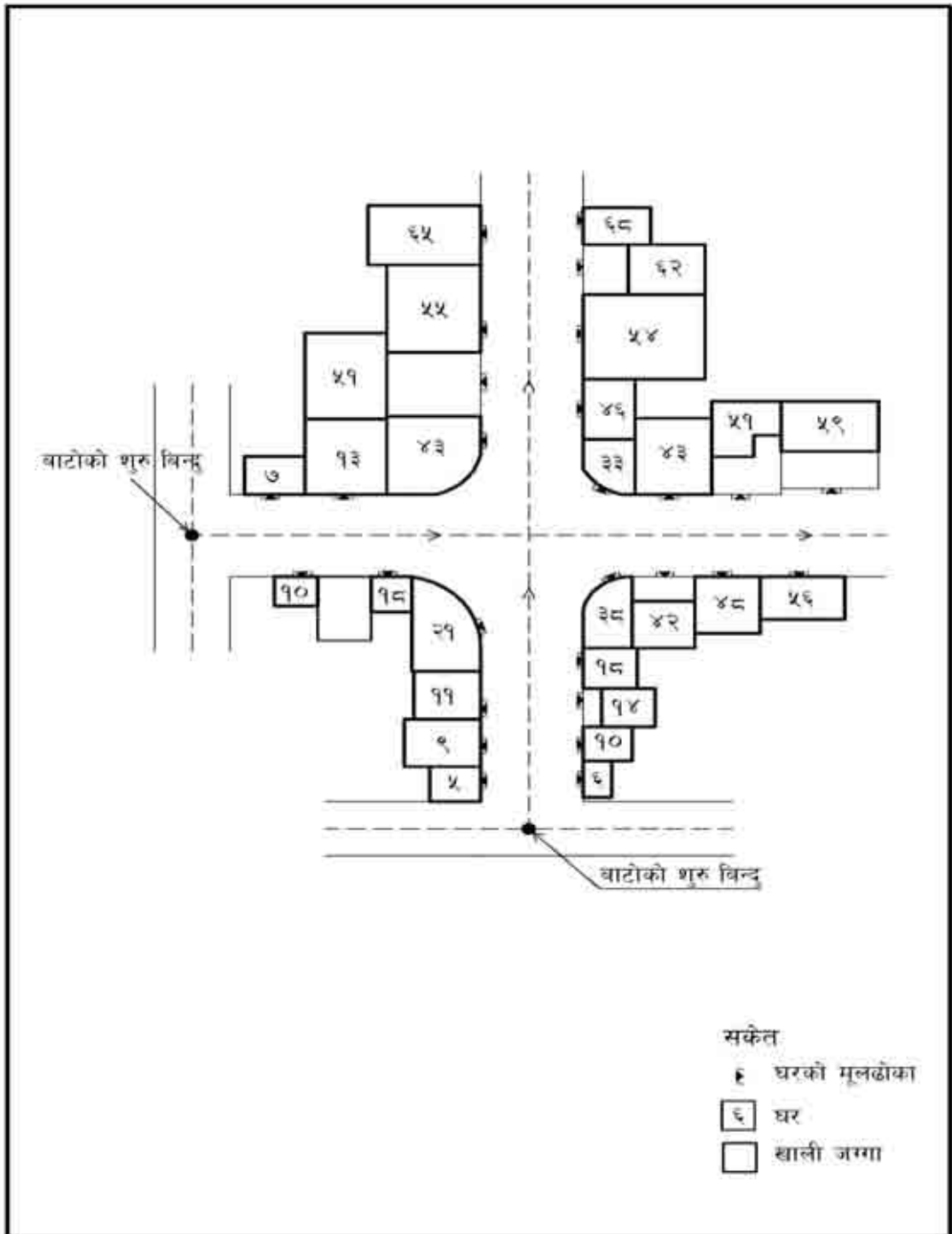
तेश्रो अवस्था

चित्र नं. ३.३: एउटा घडेरी टुक्रा भएर दुईघर भएकोमा घरहरूको नम्बर प्रवाह

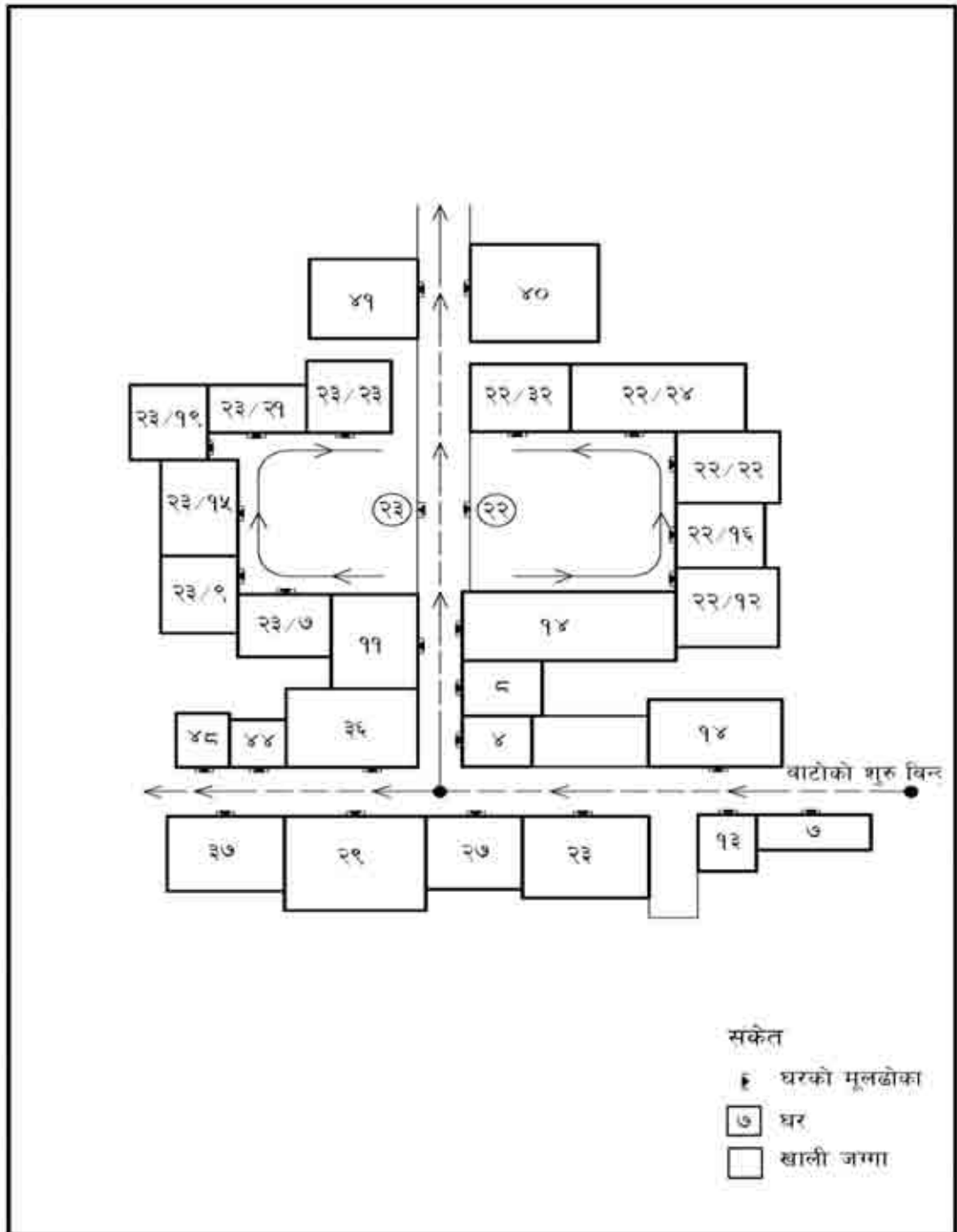

चौथो अवस्था

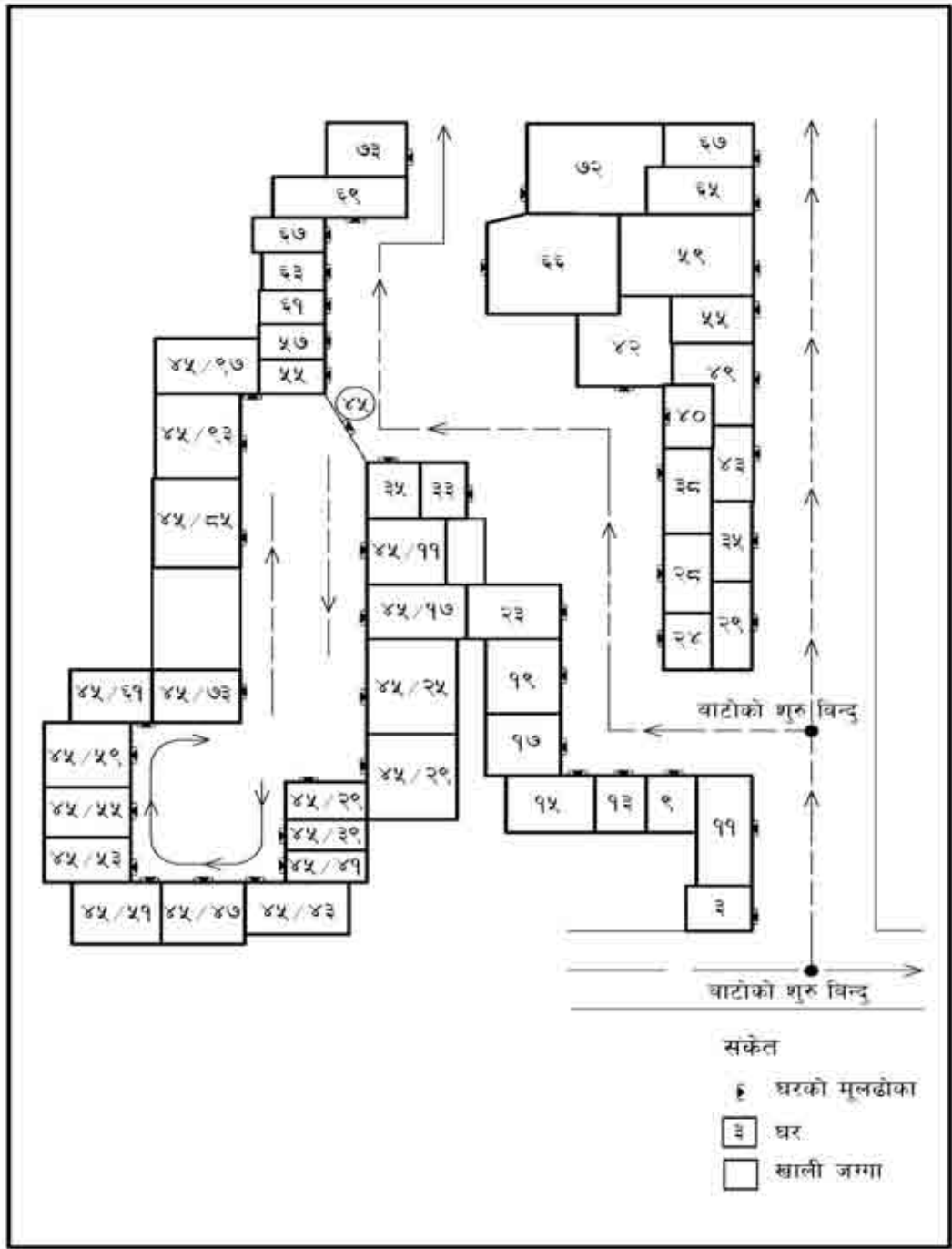
चित्र नं. ३.४: सामान्य पूर्णताको अवस्थामा घर नम्बर प्रवाह

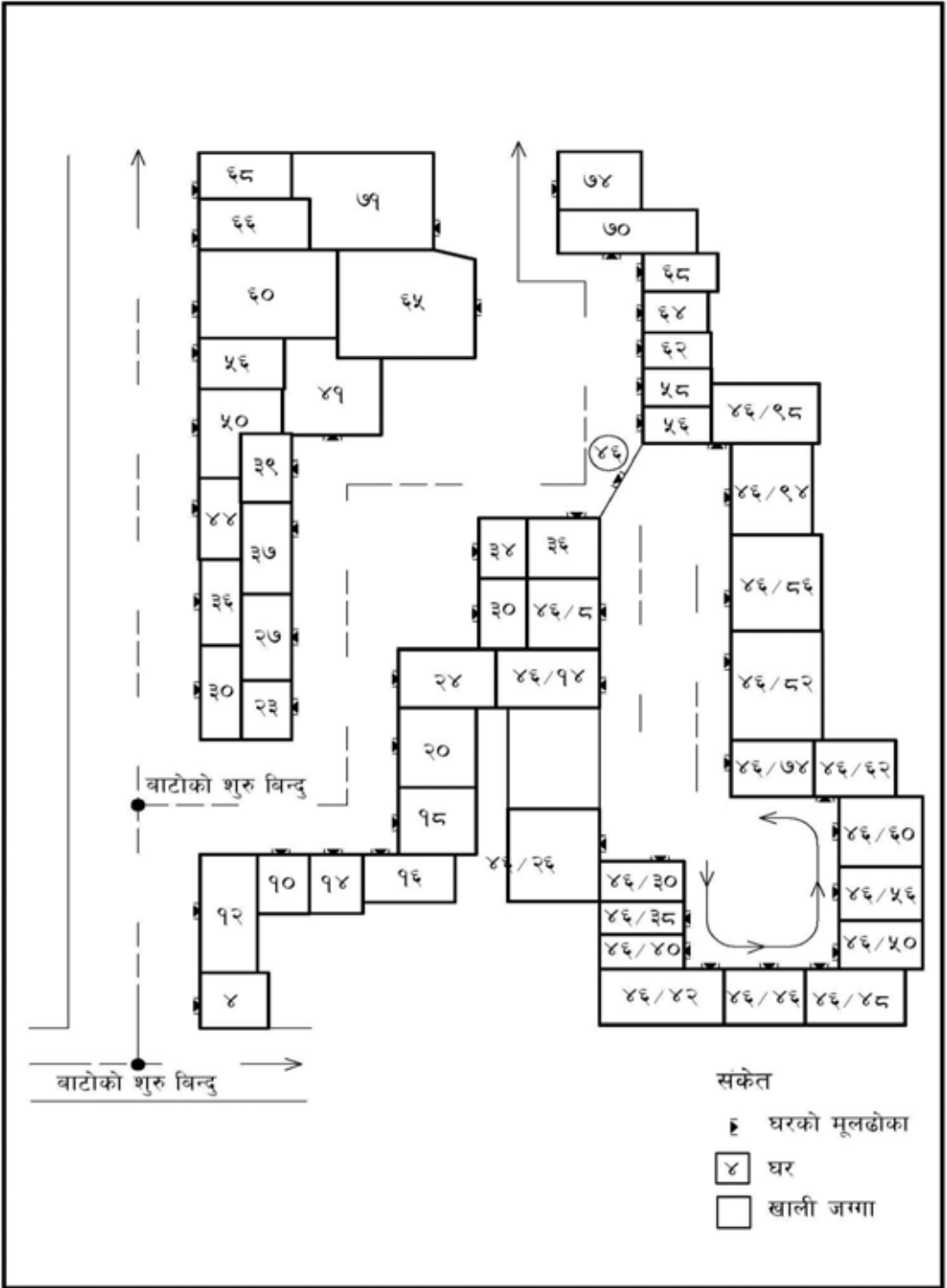
चित्र नं. ३.५: चौबाटोमा पर्ने घरहरूको नम्बर प्रवाह

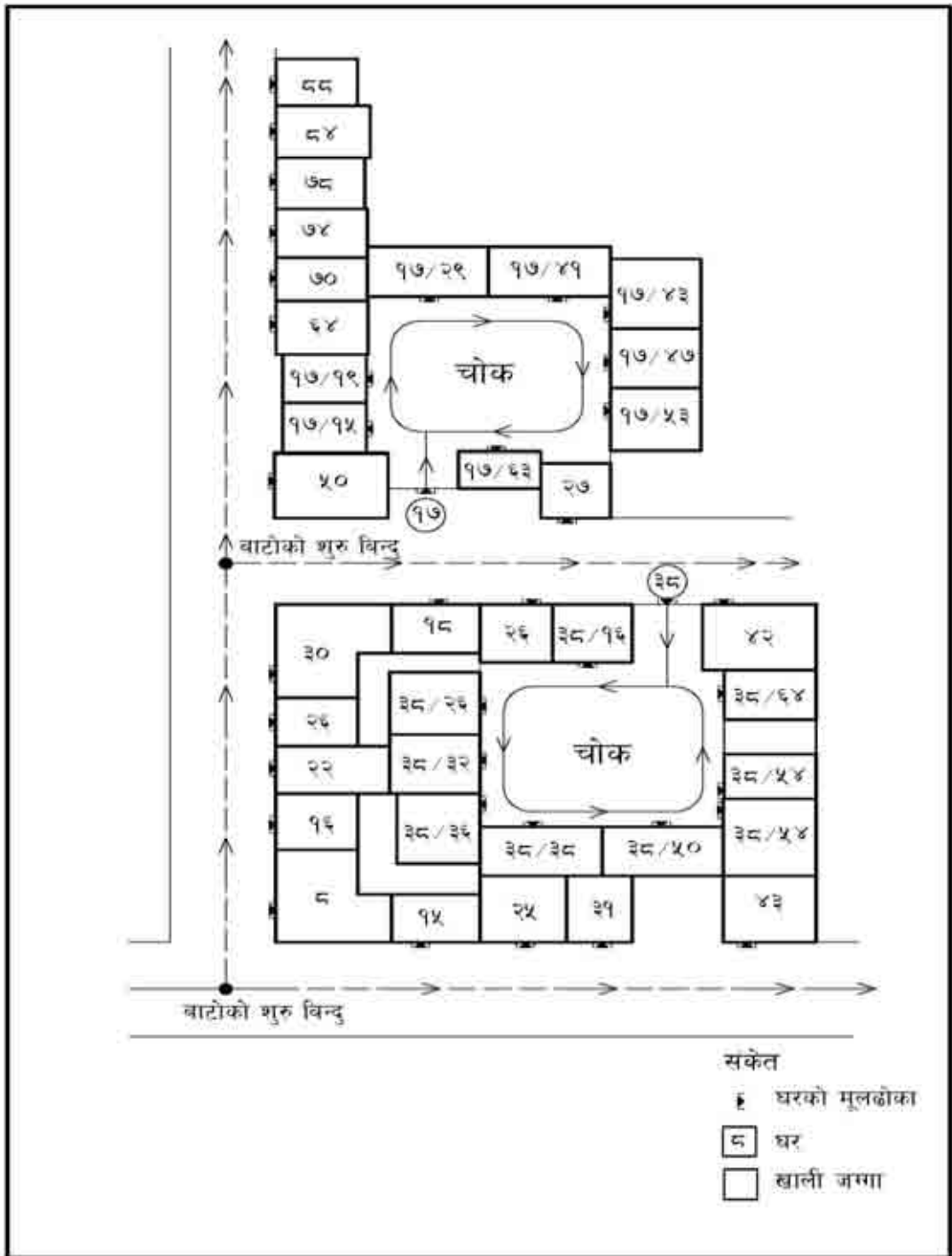
चित्र नं. ३.६: चोक भएर जाने बाटोमा घरहरूको नम्बर प्रवाह

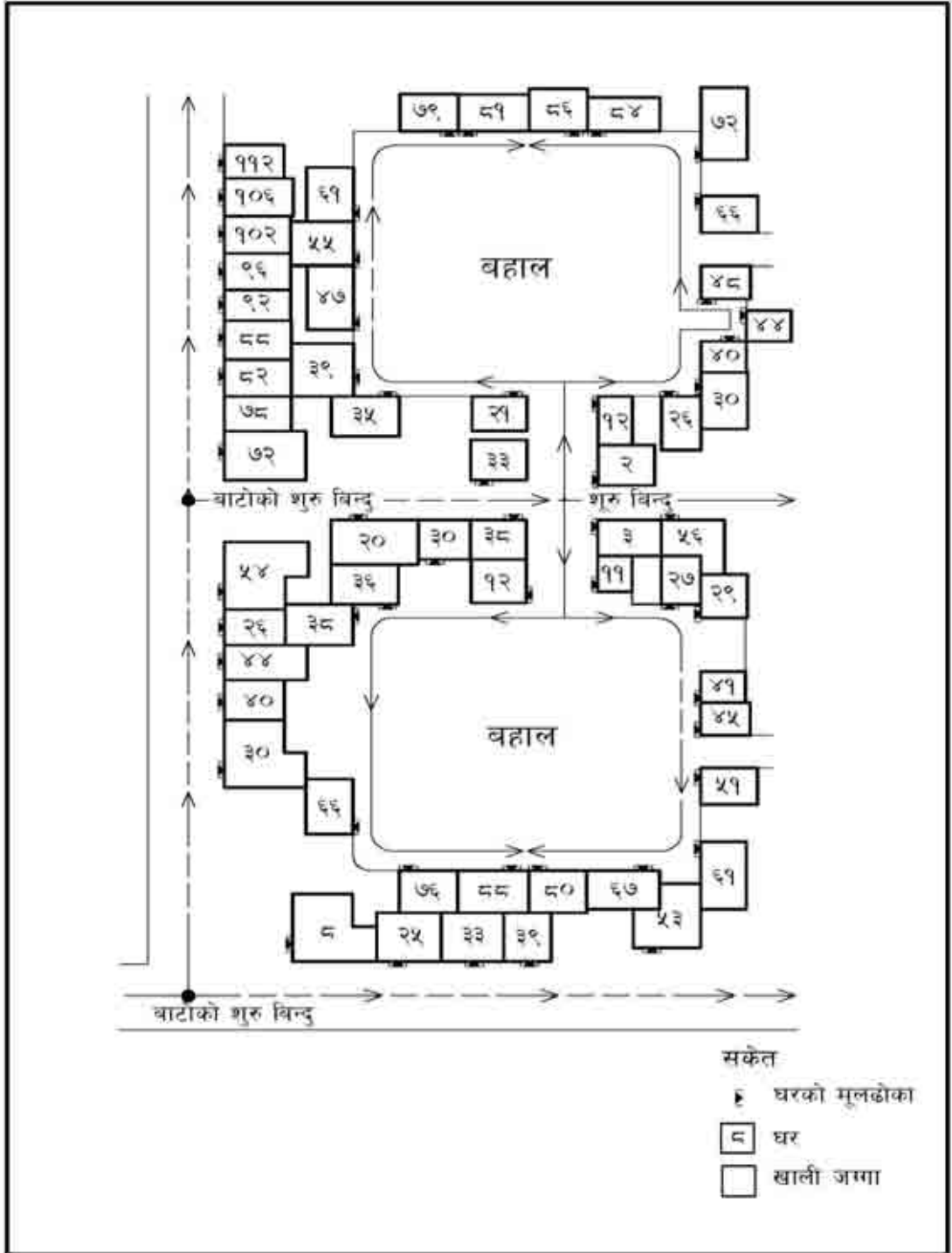
चित्र नं. ३.७.१: निकास नभएका बाटोमा घरहरूको नम्बर प्रवाह (बायाँतर्फ घडीको दिशा अनुसार)

चित्र नं. ३.७.२: निकास नभएका बाटोमा घरहरुको नम्बर प्रवाह (दाँयातर्फ घडीको विपरीत दिशा)

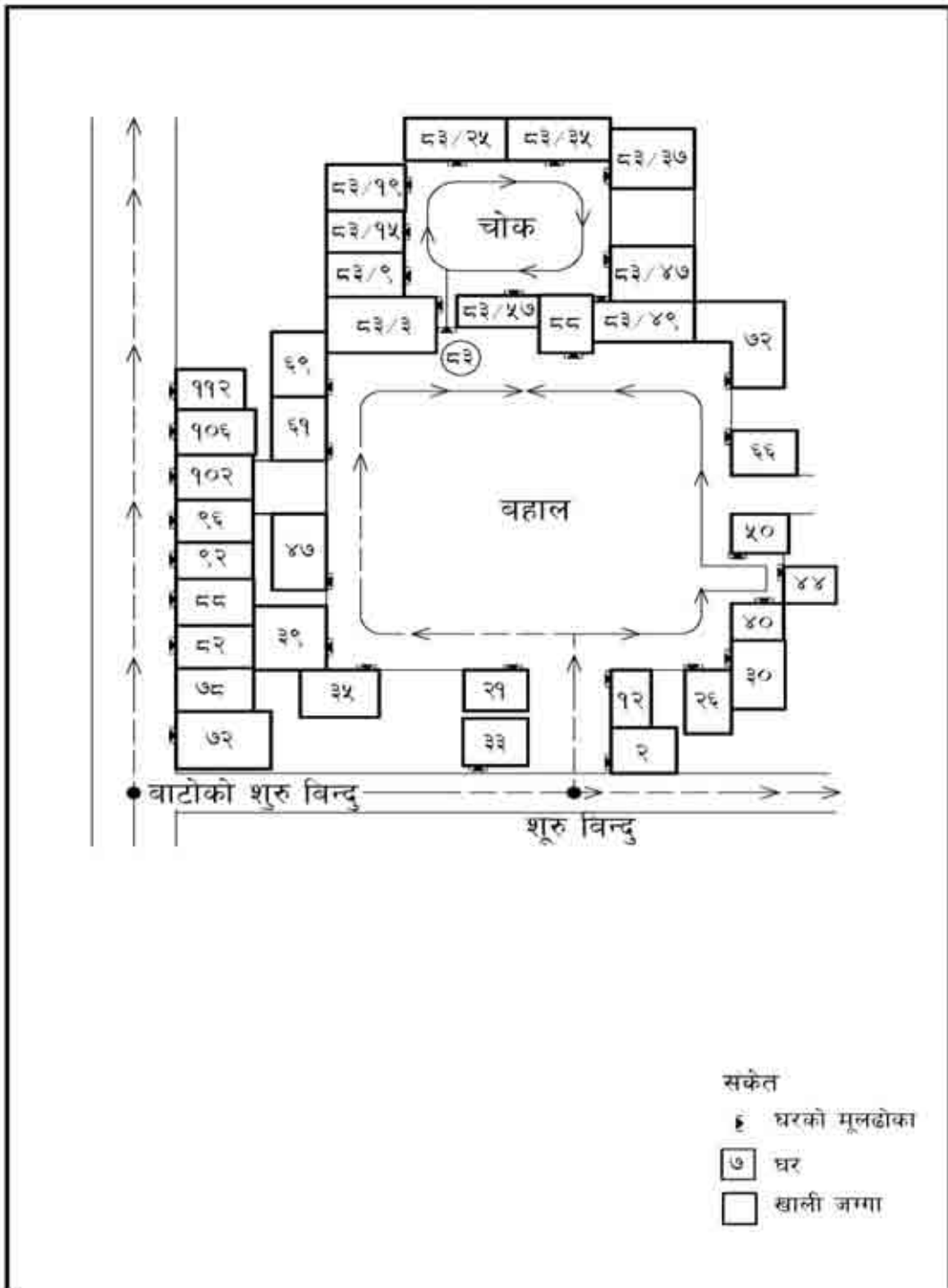

चित्र नं. ३.८: सानो चोकमा भएका घरहरूको नम्बर प्रवाह

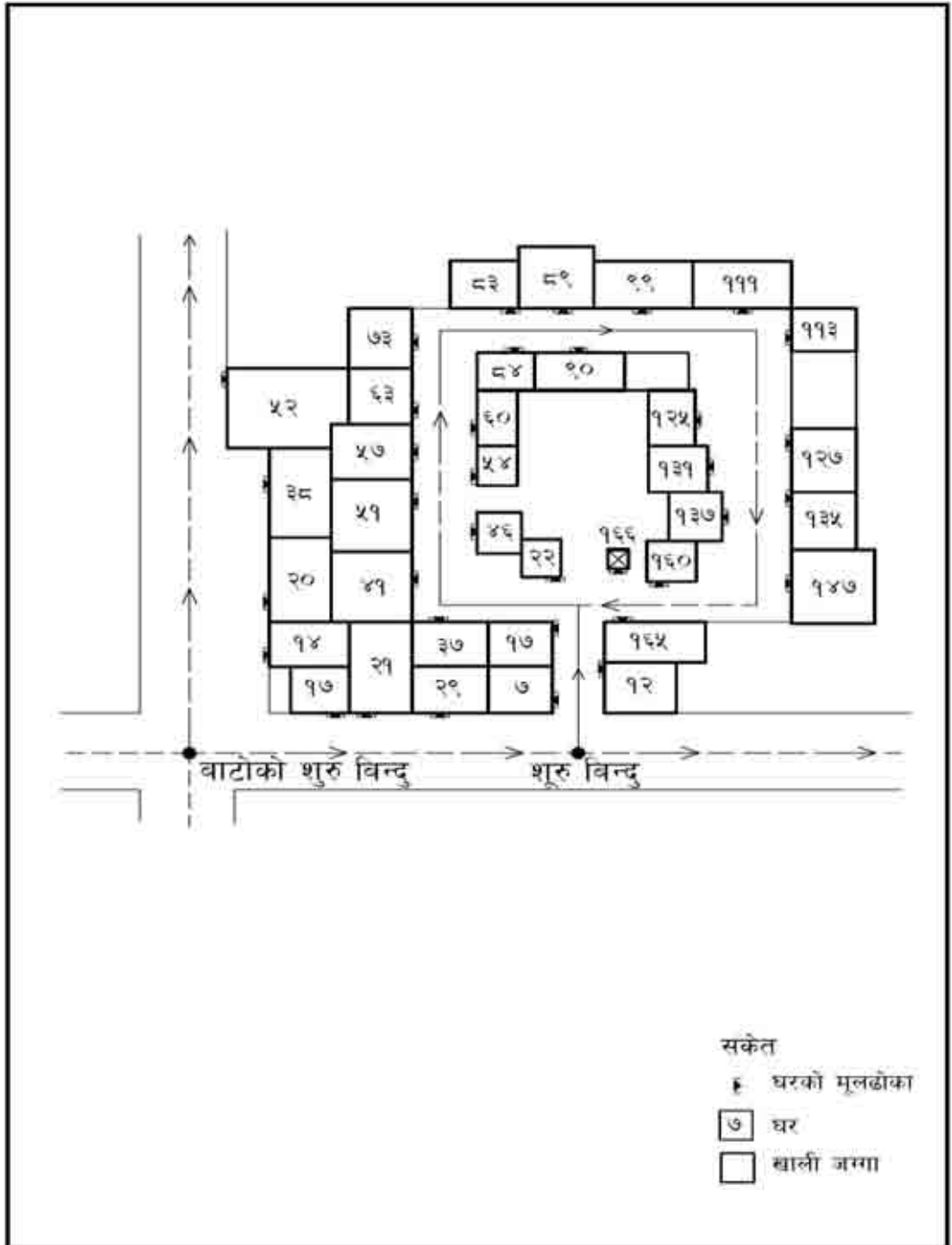

चित्र नं. ३.९: (ठूलो चोक) बहाल मा घरहरुको नम्बर प्रवाह

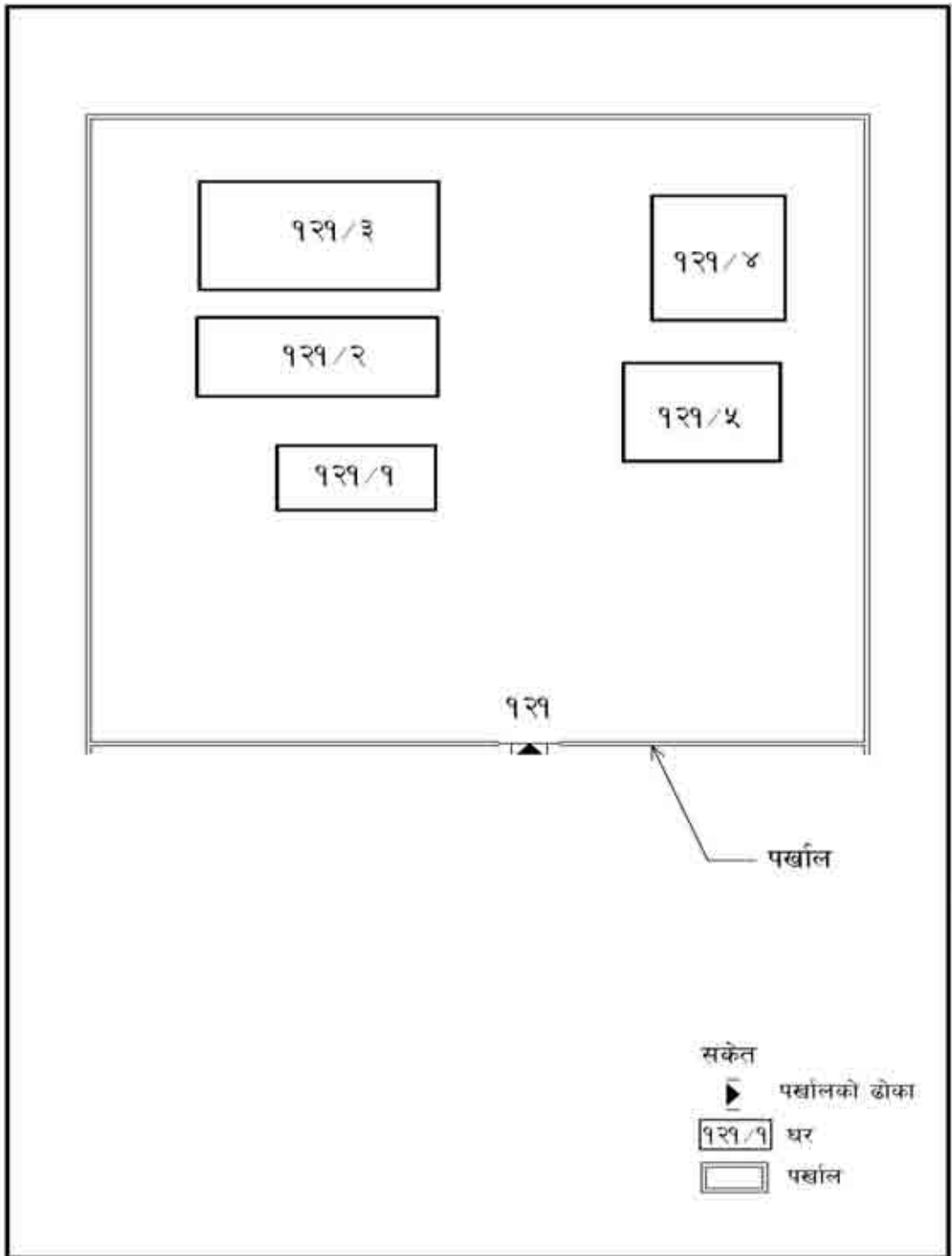

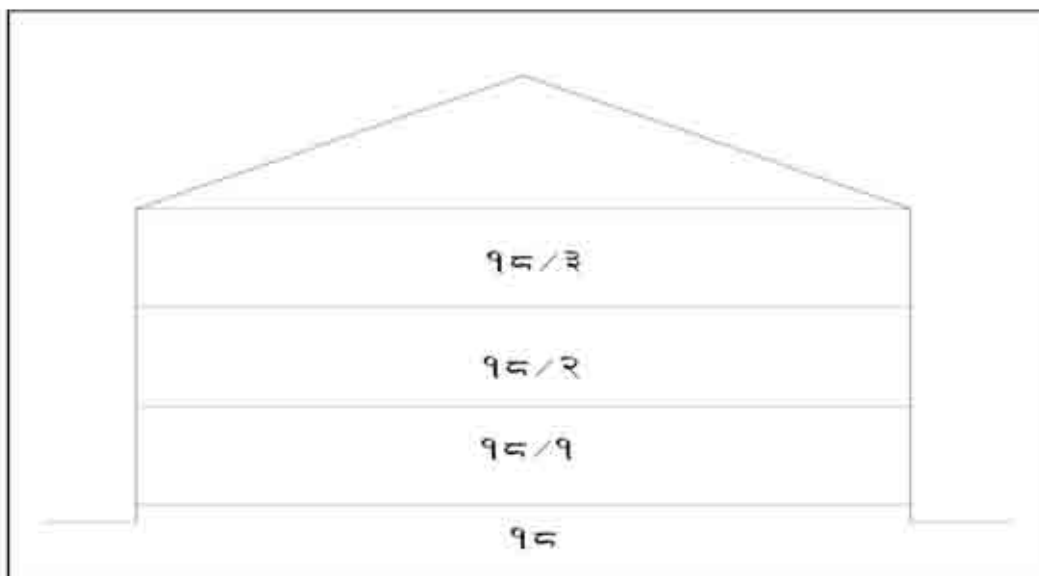
चित्र नं. ३.१०: ठूलो चोक (बहाल) भित्र बन्द चोकमा रहेका घरहरूको नम्बर प्रवाह

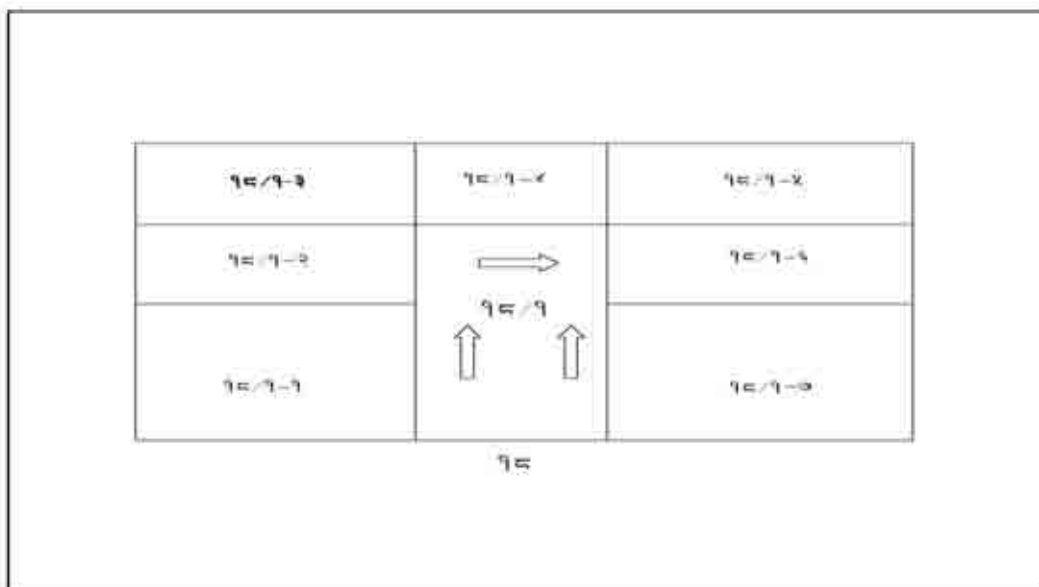
चित्र नं. ३.११: घुम्ती बाटोमा रहेका घरहरूको नम्बर प्रवाह

चित्र नं.३.१२: एउटै हाताभित्र रहेका घरहरूको नम्बर प्रवाह

चित्र नं. ३.१३: संयुक्त आवास भएको खण्डमा घर नम्बर प्रवाह

चित्र नं. ३.१४: संयुक्त आवासको एउटै छाना भित्र फरक फरक स्वामित्व भएको खण्डमा घर नम्बर प्रवाह

अनुसूची - ३

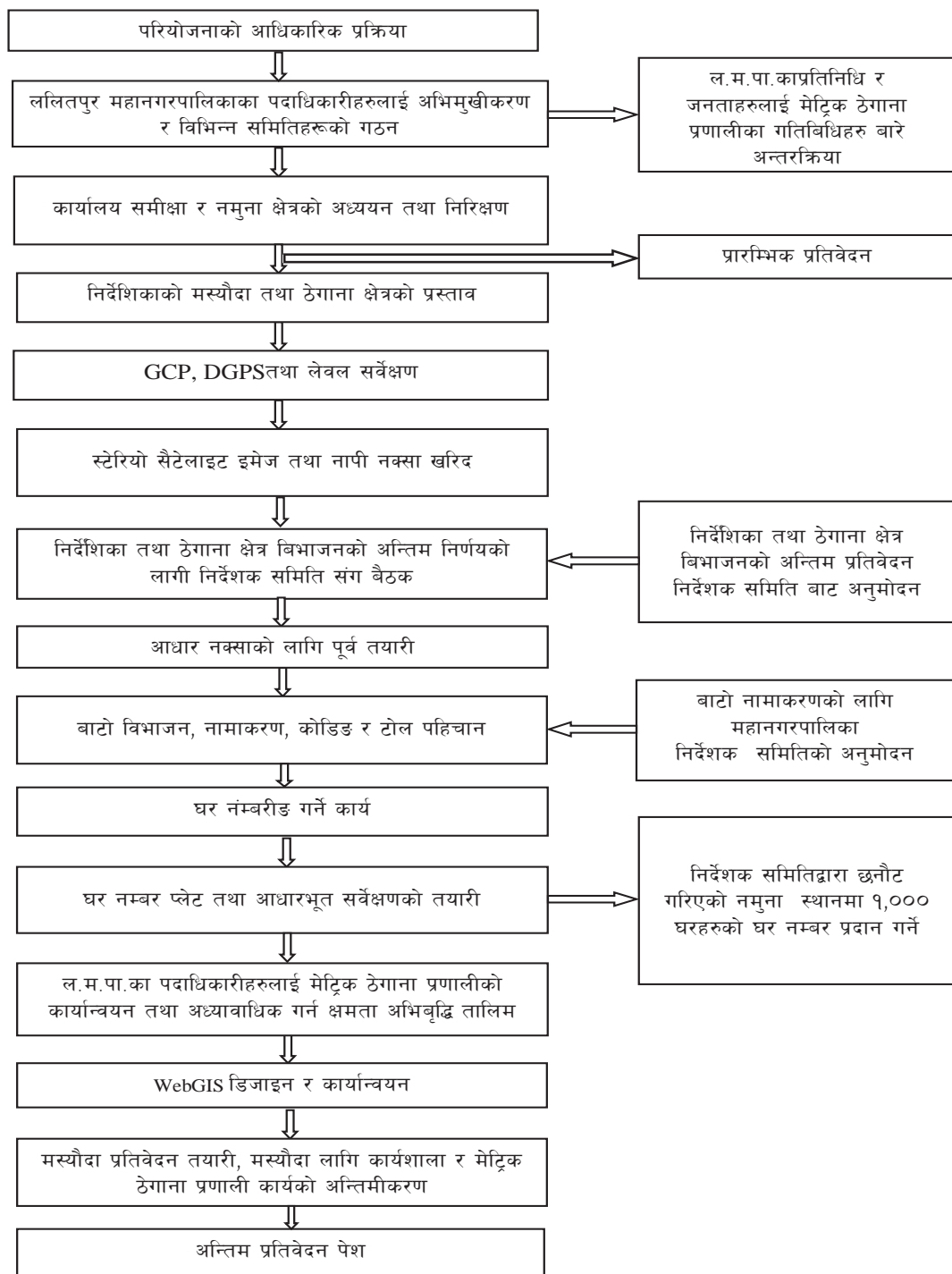
घर ठेगाना सूचना आधार फारम

घर ठेगाना सूचना आधार फारम

प्रादेशी क्षेत्र संकेत	जिल्ला संकेत	घर किसिम						घर नम्बर	घर किसिम	कैफियत
		पथ	सडक	मार्ग	नाली	चोक	खोला			
		बाटोकोनाम						घर नम्बर	घर किसिम	
		टोलको नाम						कित्ता नम्बर	घर किसिम	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	
									खोला	

नोट: कित्ता नम्बर नापी विभागको नापी नक्साबाट अंकित गरिनेछ।

अनुसूची - ४ ठेगाना प्रणाली कार्यान्वयन प्रक्रिया

अनुसूची - ५
नमूना घर नम्बर सर्भेक्षण

Drone Image of Piloting Area

Metric Addressing of Piloting Area

